

Geschiedenis van Rhenoy (3^e deel)

Door A. F. Verstegen

In Geschiedenis van Rhenoy (1^e deel) zagen we wie de leenmannen en vrouwen waren van de Heerlijkheid Rhenoy en de Aldenborgh, vanaf 1265 tot 1795. In Geschiedenis van Rhenoy (2^e deel) werd uitgelegd dat de Hertog van Gelre de macht had over een groot gebied, n.l. het Vorstendom Gelre en Graafschap Zutphen, waar Rhenoy onder viel. We laten nu enkele oorkonden zien waarin de Hertog van Gelre de leenman, leenvrouw aanstelt. Deze oorkonde (akte) werd met zijn cachet (wapen afdruk) bekrachtigd. De leenman was de leenheer een heergewaad verschuldigd en moest jaarlijks een pacht betalen. We komen hier later op terug.

Kasteel Goudenstein te Haften

Dit kasteel was in bezit van de familie van Haften die leenman of leenvrouw waren van de Heerlijkheid Rhenoy en de Aldenburgh te Rhenoy van 1354 tot 1515. Het kasteel is in 1672 verwoest door de Fransen.

1354

2. Gijsbert van Haften wordt beleend met de Aldenburgh.

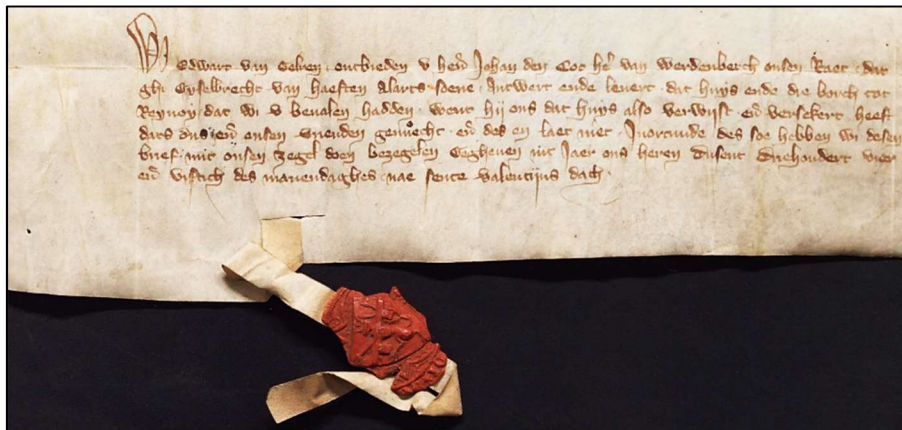
Oorkonde in extenso weergegeven.

Wij Edward van Gelren ontbieden de Heer Johan den Cooke Heer van Werdenborgh onsen raed dat ghij Gijsselbrecht van Haeflen Alarte soene ontwert ende levert dat huijs ende die Borch tot Reijnoij dat wi u bevolen hadden want

hij ons dat huys also verwijst ende versekert heeft dare in circonde onsen ? en hebben wij desen brieff mit onsen segel doen besegelen gegeven int jaer ons Heeren dusent orchondert vier ende vijftert des anderendaghes nae sante valentijns dagh.

Oorkonde in hedendaagse taal

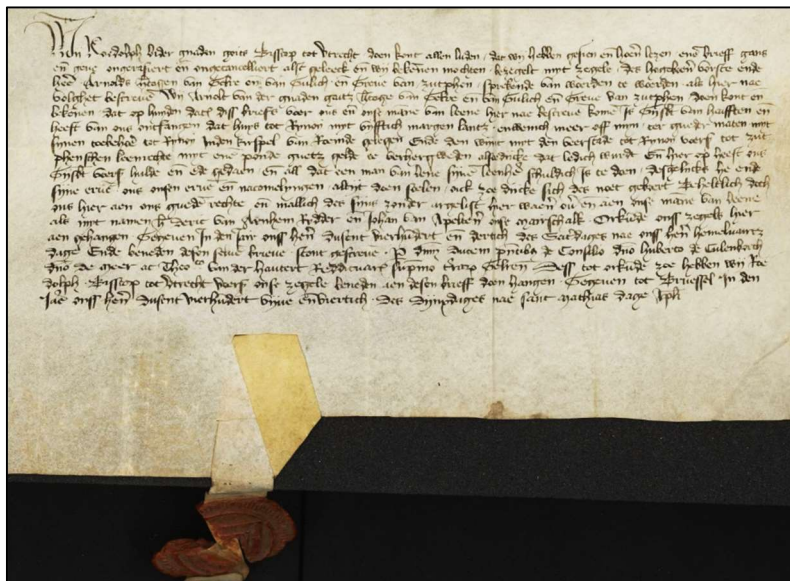
Wij Edward van Gelre hebben de heer Johan de Cock van Waardenburg en zijn raad bevolen dat hij Gijsbert van Haeften, Alard zoon dat huis en de Borch in Rhenoy aan hem moet overgeven. Wij hebben deze akte bezegeld met ons wapen op de 14^e februari 1354.

Oorkonde 1354 Gijsbert van Haeften krijgt de leenrechte van Aldenborch

1430

4. Akte waarbij Roedolff, bisschop van Utrecht, namens de Hertog Arnold van Gelre de leenrechten aan Gijsbert van Haeften, achter kleinzoon van Gijsbert van Haeften goedkeurt.

Oorkonde 1430 Gijsbert van Haeften

5. Akte waar Arnold, Hertog van Gelre het leen geeft aan Clara van Haeften. Zij was gehuwd met Jan van Duivenvoirde.

Wij Arnolt van Sails genaden Hertoge van Gelre en van Gulich en Grave Zulphen voer ons onse raed en nakome luijgen doen cont en bekennen met desen opene brieve dat op huden data diss brieve en in tegenwoordigheit onser man van leen hier na beschreven komen is Clara van Dusenfoirde Gijsberte dochter van Haefften en heeft van ons te leen ontrange dat Huys tot Renoy met vijfflich morgen lants etc. in den kerspel Roemde gelegen en den wynt metten veerstadt tot Rynoy etc.

Oorkonde 1448 Clara van Haeften

Clara gaf haar leenrechten over aan haar kleindochter Mechteld van Haeften die gehuwd was met Gijsbert van Tuyll. Wanneer Mechteld de leenrechten kreeg van haar grootmoeder Clara is niet bekend. Na Mechteld ging het leenrecht over op hun zoon Willem van Tuyll.

De familie van Tuyll van Bulckenstein

Willem van Tuyll van Bulckenstein zijn opa was gehuwd met Henrica van Egmond. Willem de Zwijger was gehuwd met Anna van Egmond van Buren. Willem van Tuyll kreeg in 1593 het leenrechten van Bulckenstein, Schorrestein en van de Heerlijkheid Deil, van Sabine van Egmond die op dat moment gravinne was van het Vorstendom Gelre en Graafschap Zutphen. Deze prachtige oorkonde is te zien in het artikel Kasteel Bulckenstein te Deil.

Willem van Tuyll & Henrica van Egmont

Kasteel Bulckenstein te Deil

a. Willem van Tuyll obiit (†) 1412 hij was gehuwd met Henrica van Egmont.

b. Willem van Tuyll was geh. met Adriana van Haeften.

Leenmannen en vrouwen van de Aldenboch te Rhenoy

8. Gijsbert van Tuyll geh. met Mechteld van Matenesse (erfde leen van grootmoeder)

9a. Willem van Tuyll van Bulckenstein tr. 1^e x met Maria de Groiff van Erckelens leen 1593

9b. Willem van Tuyll van Bulckenstein tr 2^e x met Barbera van Duivenvoirde

10a. Willem van Tuyll van Bulckenstein ongehuwd † 1654 leen 1616

10b. Hendrik van Tuyll van Bulckenstein geh. met Henrica van Padevoort

11. Willem van Tuyll van Bulckenstein geh. met Jacoba van Reijgersberg.

12. Willem van Tuyll van Bulckenstein jong overl.

13. Jacoba van Reijgersberg tr. 2^e x haar neef Cornelis van Gheel van Spanbroeck leen 1673

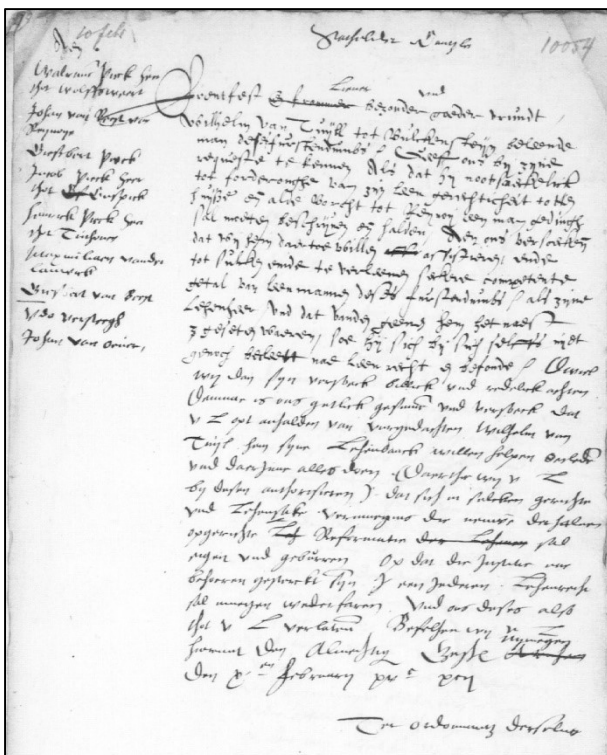
14. Johanna Jacoba en Jacoba Wilhelmina van Gheel van Spanbroek leen 1733

15. Jacob en zijn zuster Maria van Reijgersberg leen 1747

Sabine gravin van Egmond, geeft in 1593 de leenrechten van het huis Bulkenstein aan Willem van Tuyll. Hij werd daarna Willem van Tuyll van Bulckenstein genoemd. Een jaar eerder stuurde de leenman van het Vorstendom Gelre en Graafschap Zutphen, namens de Gravinne, een missive (brief) aan de leenmannen en machthebbers uit de omgeving van Rhenoy waarin zij aankondigde dat Willem van Tuyll van Bulckenstein het leenrecht van de Aldenborch (het Olde Huys) en Heerlijkheid Rhenoy krijgt.

De brief was gericht aan:

Walraven Pieck Heer tot Wolfswaerdt, Johan van Beest van Reijnoij, Gijsbert Pieck, Jacob Pieck Heer tot Enspick, Hendrik Pieck Heer tot Tiendhoven, Maximiliaan van Lauwick, Giesbert van Beest, Udo Versteegh en Johan van Oever

Erentfeste (achtbaren) lieden bezonder goeder vriendt Willhelm van Tuyll tot Bulckenstein beleende man deses Furstendombs geeft ons bij zijne requeste (verzoek) te kennen Als dat hij nootsae-keelick tot forderinghe van zijn leen geregtigheit totte huijse ende Alde Borch tot Renooij leenman gedingh sal moeten beschrijven bij ? Een ons versoeckende ons wij hem daertoe willen assisteren ende tot sulcken ende te verleenen sekere competente (recht)

getal van leenmannen deses Furstendombs als zijne leenheer ? dat van den geenen hem het naeste geseten waeren soo hij sich bij sich selfs nijet genoeg becleedt nae leenrechten besonder ? wij aen sijn versoeck billick ? redelick achten. ? is ons gutlick gesonden ? dat U lieden op 't verhalen ? van vorgeachten Willem van Tuyll hem sijne Lenenbanck willen helpen om hem van de jaere alles doen. Waere ertoe wij U lieden bij desen authoriseren (machtigen) dat sich in sullicken Gerichte van ? vermogens die ? derhalve opgerichte reformator (hervormer) sal rigner

geburren op dat - van redenen gebrueick sijn - van Ulieden bevelen wij den tienden februarij 1592 Ter ordenuntie derselven.

In de hedendaagse taal.

Geachte heren en goede vriend Willem van Tuyll van Bulckenstein, Willem van Tuyll van Bulckenstein leenman van het Vorstendom Gelre heeft ons per brief verzocht als hij leenman van het huis de Aldenborch in Rhenoy wordt het leenrecht bekend moet zijn bij u allen. We verzoeken u met Willem samen te werken als leenman van het Vorstendom waar wij leenheer van zijn. Wij machtigen u om de komende jaren met de voornoemde Willem van Tuyll de leenbank te hervormen. Arnhem de 10^e februari 1592.

1593

Hieronder zien wij de akte waarbij door de Stadhouder der lenen van het Vorstendom Gelre en Graafschap Zutphen aan Willem van Tuyll tot Bolckenstein octrooi verleend wordt en te beschikken over het leengoed Het Olde Huys te Rhenoy. Willem werd toen van Tuyll van Bulckenstein en de Aldenborch genoemd.

Het slot Zuilen was in het bezit van de familie Van Egmond en later kwam het in bezit van de familie Van Tuyll van Serooskerken. Deze familie is verwant met de familie Van Tuyll van Bulckenstein. In dat kasteel hangt een portret van Willem van Tuyll van Bulckenstein de eerste Van Tuyll van Bulckenstein en de Aldenborch. In de afgebeelde wapens zien we aan welke familie hij verwant is. Egmond, Van Haeften, Van Duivenvoorden, etc. etc.

Wapen van Willem

Cachet van Willem

Willem van Tuyll tot Bulckesteijn 1560, verzameling Slot Zuylen inv. cat. nr. S 3

Willem en zijn vrouw Maria woonden op het kasteel Bulckenstein te Deil. Hij gaf zijn leenrechten aan zijn oudste zoon Willem in 1616 die op dat moment nog minderjarig was. In de akte staat dat vader Willem hulder is. (*Kulder, hij die namens de leenman een leenheer, de leeneed aflegt en het heer gewaad van een leengoed betaald, Heergewaad, oorspronkelijk de legeruitrusting die de leenman nodig had om zijn leenheer in geval van oorlogs (dreiging) te hulp te schieten.*)

1616

Akte van belening door de stadhouder der lenen van het Vorstendom Gelre en Graafschap Zutphen van Willem van Tuyll tot Bulckenstein met het huis te Rhenoy en 50 morgen land in het kerspel Rhenoy de wind en de veerstad te Rhenoy hem aangeërfd van zijn vader Willem van Tuyl tot Bulckensteijn.

Ick Gerlich van der Capel Cantelex ende Stadholder der Leenen deez Furstendoms Gelre ende Graifschap Zutphen doe cont dat door mij ende mannen van leen bekenning ende verschenen Jonckheer Willem van Tuyl to Bulckenstein ende heeft te leen ontvangen dat Huijs to Renoij mit vijftigh morgen landt ter goeder matin met haren toibehoor in den kerspel van Renoij gelegen met den wind ende veerstat to Renoij inden Furstendom Gelre ende Graafschap Zutphen te ontvangen ijgelyke anderzijns goet regt met ses pond goete gelt te betaelen sulx dear af ? sijnis vaders Willem van Tuyl to Bulckenstein ende heeft daeraen hulde ende eed van trouw gedaen ende gelooft (beloofd) den Furstendoms Gelre en Graefschap Zutphen trouw ende gehoorsam te sijn ende alles te doen wat hij goet ende getrouwe leenman sijnen Leenheer schuldigh ende behoort te doin vergelijken hij ende sijne ? so duck des noot gebeurt ende hilue leven onledigt doen sullen wigellick allen gemelting Furstendom ende Graefschap samt enig sijnes goeden rechtins sonder sonder arch ofte list gegeven als mannen van Leen ende dis 't oorcondt ende in getuijgenis des waerheijt heb ick Stadholder voornoemt gedaen Furstendoms ende Graefschap Zutphen zegel an disin brief doin hangen. Anhem op vrijdag den vijf en twinstigten des maent Octobris in din jare onses Heren ende Saligmakers gebeurt duijsent sis hondert ende sisthien.

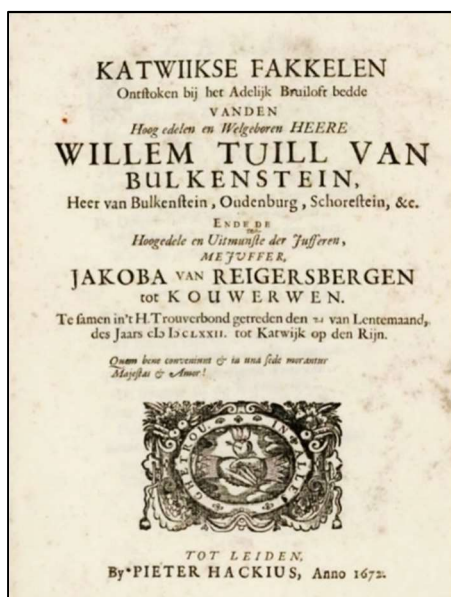
In de hedendaagse taal

Ik Gelich van der Capel Cantelex en Stadhouder der Lenen deze Vorstendom Gelre en Graafschap Zutphen delen mede dat voor mij en mijn mannen van leen compareerde Jonkheer Willem van Tuyll van Bulckenstein, het leen heeft ontvangen van het Huis Rhenoy met 50 morgen land en toebehoren in het dorp Rhenoy gelegen met het recht van de wind en het veer te Rhenoy van het Vorstendom Gelre en Graafschap Zutphen ontvangen met alle verdere rechten. De pacht bedraagt ses pond (1 pond = 2,50 gulden). Zijn vader Willem van Tuyll van Bulckenstein is hulder en beloofd trouw te zijn aan het Vorstendom Gelre en Graafschap Zutphen zijn hele leven lang. Dit alles zonder achterdocht of list opgeschreven, heb ik stadhouder van voornoemd Vorstendom Gelre en Graafschap Zutphen ons zegel aan deze akte gehangen. Arnhem vrijdag de 25^e oktober 1616

Oorkonde Willem van Tuyll van Bulckenstein krijgt de leenrechten 1616

Willem van Tuyll van Bulckenstein van Schorrestein en de Aldenboch overleed ongehuwd. Zijn broer Hendrik wordt dan de nieuwe leenman op de 14^e dec. 1666. Enkele jaren daarna erft zijn zoon Willem de leenrechten en wordt leenman in 1671 en dat is hij maar een paar jaar geweest. Hij trouwt op hoge leeftijd met de jongere baronesse Jacoba van Reijgersbergen.

Wapen van Willem gehuwd met Jacoba

Op de 21^e van de Lentemaand (maart) 1672 trouwde Willem met Jacoba van Reijgersbergen.

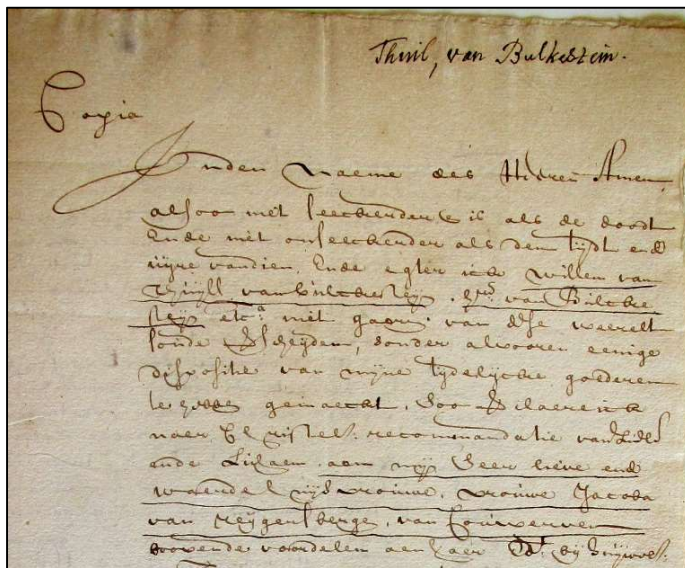

Er wordt een gedicht van Pieter Hackius voorgelezen. Hierboven zagen we de 1^e blz. van genoemd gedicht.

Hoog Edele Welgeboren Heere Willem van Tuyll van Bulckenstein, Heer van Bulckenstein, Oudenburg, Schorrestein, Ee Ende Hoogedele Witmunste der Gufferen Meijuffer Jakoba van Reijgersbergen tot Kouwerwen. Te samen in 't H. Trouwverbond getreden den 21^e van de Lentemaand des jaars 1672 tot Katwijk op den Rijn etc. etc.

1673

Een jaar na zijn huwelijk laat Willem van Tuyll de schepenen van Deil op het kasteel komen en maakt zijn gesloten testament op de 29^e september 1672. Op de 4^e nov. 1673 wordt op verzoek van Jacob van Reijgersbergen Heer van Kouwerden etc. etc. gemachtigde van zijn dochter Jacoba van Reijgersbergen het ongecancelleerd (niet beschadigd) testament geopend.

In den naeme des Heeren Amen
Alsoo met seeckerden is als de
doodt ende met onseeckerden als
den tijdt ende uijren vandien.
Ende egter ick Willem van Tuyll
van Bulckenstein van
Reijenstein etc: met haare van
dese weerelt soude verscheijden
sonder alvooren eenige dese van

mijne tijdelijcke goederen te hebben gemaackt soo verclaere ick etc. etc.

Hierboven zien we een gedeelte van het testament dat geopend is na het overlijden van Willem van Tuyll. Het testament gaat verder met, aan mijn zeer lieve en waarde vrouw Jacoba van Reijgersbergen van Couwenweerden vermaak ik al mijn huisraad, boeken, schilderijen, goud, zilver en juwelen. Ook het vrucht gebruik van mijn goederen. Aan de armen van Deil vermaak ik 100 rijnsdaalders. etc. etc. Actum den 29^e september 1672.

Jacoba van Reijgersbergen kreeg het vruchtgebruik en zijn minderjarige zoon erft alle eigendommen. Als dan ca. een maand later haar zoon overlijdt erft Jacoba alle bezittingen van hem en zo komen alle eigendommen van Willem van Tuyll van Bulckenstein in het bezit van Jacoba

van Reijersbergen tot Kouwerven. Hiermede sterft de familie van Tuyll van Bulckenstein, Schorrestein en de Aldenboch uit.

1672

Nederland staat bekend in dat jaar als het rampjaar. Het volk was redeloos, de regering radeloos en ons land reddeloos. Lodewijk XIV van Frankrijk viel in april van dat jaar de Republiek binnen. De Frans-Nederlandse Oorlog duurde tot 1679. Vele steden werden door de Fransen bezet en plunderend trok het leger via de Betuwe naar Utrecht. Evenals het kasteel te Tuil, Asperen, Heukelum en de Aldenborch te Rhenoy zijn in het jaar 1672 door de Fransen verwoest. Van de Aldenborch is helaas geen afbeelding bekend.

Lodewijk XIV trekt bij Lobith de Rijn over 1672

1682

Jacoba van Reijersbergen weduwe van Willem van Tuyll van Bulckenstein Heer van Bulckenstein, Schorrestein en Aldenborch etc. trouwde in 1682 met haar neef Cornelis van Gheel van Spanbroeck. Hieronder zien we het wapen en de functies van Cornelis van Gheel.

Wapen van Cornelis van Gheel van Spanbroeck

Wapen spreuk JUCUNDI ACTI LABORES

Gepaste arbeid is aangenaam

Wapen met zestien quartieren van Heer Cornelis van Gheel vrij Heer van Spanbroeck, Spierdijk, Suijdermeer, Santwerpen, Keere van Bulkenstijn, Schorrestijn, Oldenburg tot Renooij, Keere van Wissenkerken, Seersdijke

etc. beschreven onder de Edelen, en Ridderschap des Ampts van Beesd, Ordenaris (doctor in de rechten) Gedeputeerde ter vergaderinge van Haar Hoog Mogewegens de Provincie van Zeeland, Groot Ballieu (rechter) van der Landen van de vrije en Super intendant (rentmeester) van de Princelijke Leenhove den Burght van Brugge etc. etc. Ballin der Steede Shuijs, Waterreght Nieuwmuijden, Ee Amer ter Muijden etc. etc. Ambassadeur en Plenipotentiaris (gevolgmachtiger) op de Vredehandelingte tot Utrecht is in den Keere ontslapen den 19 September Anno 1719 in het 67 jaar van sijn Welgeboren ouderdom en begrave in de Clooster kerk in 's-Gravenhage

In 1682 wordt er een akte van huwelijksvoorwaarden gemaakt tussen Cornelis van Gheel van Spanbroeck en Jacoba van Reijersbergen.

In de name des heeren Amen
Inden jaere onse Keere 1671
dese huwelijckse voorwaarden
sijn tussen de Keer Cornelis
van Gheel van Spanbroeck
trouwende bruidegom soon van
de Keer de Keere Daniël van
Gheel ridder Keere van
Spanbroeck Spierdijk Ee Ee
en Bruijdt vrouwe Jacoba van
Reijersbergen weduwe wijlen de

Koogh Edele Keer de Keer Willem van Tuijll van Bulckensteijn in sijn leven
Keere van Bulckensteijn Schorresteijn en de Aldenborch Ee Ee

Akte van huwelijksvoorwaarden van Cornelis van Gheel en Jacoba van Reijersbergen

Uiteindelijk wordt in deze akte besloten dat beide echtelieden over hun eigen ingebrachte goederen kunnen beslissen.

Cornelis van Gheel van Spanbroeck en Jacoba van Reijersbergen krijgen 8 kinderen, waarvan vier op jonge leeftijd zijn overleden.

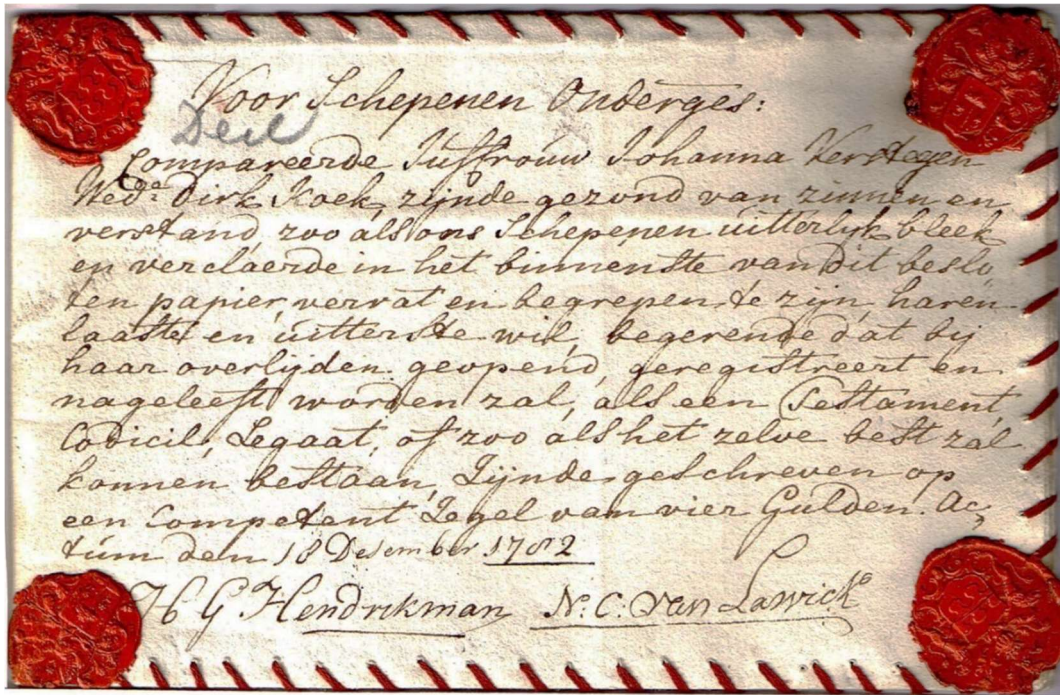
1. Johanna Jacoba † 29 dec. 1747 ongehuwd (haar neef erft)
2. Maria Adriana † 1733 ongehuwd (haar zusters erven)
3. Daniël (erft alleen legitieme portie, kom hier nog op terug)
4. Jacoba Wilhelmina † 25 okt. 1743, zie portret, ongehuwd
(haar zus Johanna Jacoba erft)

Nu we de familie Van Gheel van Spanbroeck kennen gaan we verder zoeken bij wie de bezittingen in Deil en in Rhenoy terecht komen.

Moeder Jacoba heeft, zo blijkt uit de testamenten, het zodanig geregeld dat haar goederen allemaal terecht komen bij de laatst overleden ongehuwde dochter Johanna Jacoba. Haar zoon Daniël kreeg alleen zijn legitieme erfdeel. Had moeder Jacoba ruzie met haar zoon ?

Maria Adriana van Gheel overlijdt begin maart 1733 en haar moeder Jacoba van Reijersbergen op de 4^e april 1733, Jacoba Wilhelmina van Gheel op de 25^e oktober 1743 en Johanna Jacoba van Gheel op de 29^e dec. 1747. Wie zijn de erfgenamen van Johanna Jacoba en welke allodiale en feodale goederen gelegen op Deil en Rhenoy verkoopt ze tijdens haar leven en wie zijn haar erfgenamen ? Ook zal duidelijk worden wat het motief was van moeder Jacoba van Reijersbergen om haar zoon Daniël te onterven. Zou de ongehuwde Johanna Jacoba de schenkster van de Steeg zijn ?

Men maakte in die tijd een testament dat door de schepenen op het kasteel in opdracht van de kasteelheer c.q. kasteelvrouw werd opgemaakt. Dit testament werd dan opgevouwen en met een rode draad dicht genaaid. Op de hoeken werden de cachetten van de schepenen aangebracht. Men sprak dan over een gesloten testament. Dit gesloten testament werd in Deil en in Rhenoy door de schepenen in het Geloftesignaat (boek waarin testamenten, etc. in werden geschreven) geregistreerd. Tevens werd dat testament bij de Leenkamer in het Leenregister van het Furstendom Gelre en Graafschap Zutphen te Arnhem geregistreerd. Immers men moest weten wie de nieuwe eigenaren werden en de leenheer moest weten wie de testateur het leenrecht gegeven had. Na het overlijden ging de executeur testamentair (meestal de erfgenaam) naar de schepenen van het dorp, met het gesloten testament en verzochten opening van het testament. Na opening door de schepenen werd de inhoud van het testament in de daarvoor bestemd boek opgeschreven. Jacoba van Reijersbergen had zoals we weten alle bezittingen in Deil en Rhenoy zowel allodiale als feodale geërfd van haar minderjarige zoon. Allodiale goederen zijn eigendom van Jacoba en kunnen verkocht worden, feodale goederen zijn eigendom van de leenheer en de leenrechten die daar op rusten kunnen ook verkocht worden. De nieuwe leenman, leenvrouw moest dan wel door de leenheer erkend worden.

Gesloten testament van Johanna Verstegen wed. Dirk Koek 1782

Hierboven zien we een gesloten testament van Johanna Verstegen wat niet geopend is na haar overlijden. Johanna had twee dochters, Geertruida en Aartje. Geertruida overleed in 1786 en haar moeder in 1789. Aartje was dus haar enige erfgenaam en had er dus geen belang erbij om het testament van haar moeder te laten openen.

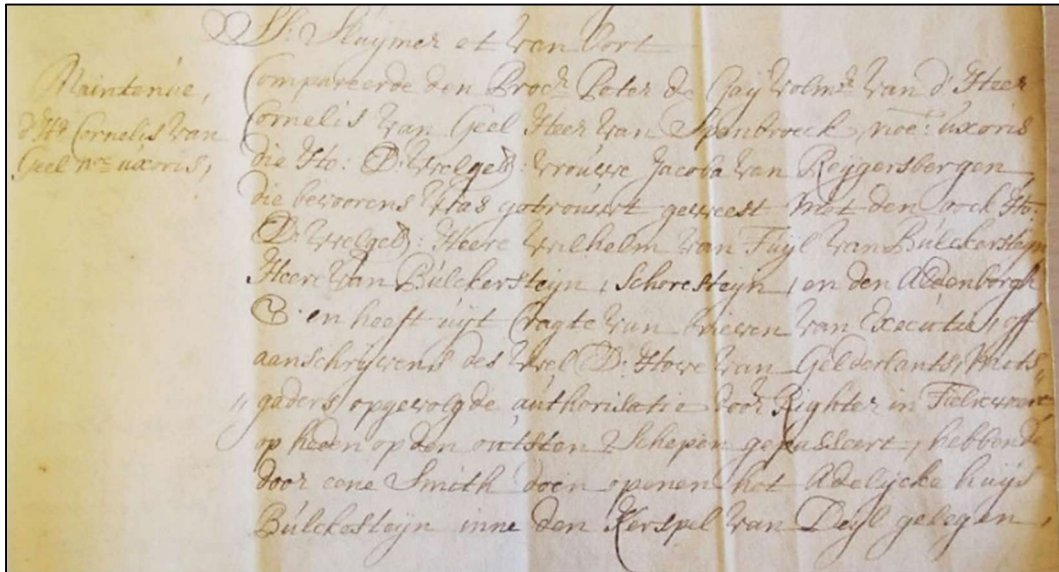
1684

Jacoba van Reijersbergen wilde in 1684 de leenrechte van de feodale bezittingen van Bulckenstein verkopen. De graaf van Gelre verbood haar dit omdat hij zijn bezittingen bij elkaar wilde houden.

Sluijmer en van Dort

Compareerde den procuratiehouder Peter de Gaij volmachtiger van den Heer Cornelis van Gheel Heer van Spanbroeck vice: uxoris (namens zijn vrouw) die Hoog Welgeboren vrouwe Jacoba van Reijersbergen die bedoorens was getrouwt geweest met den oock Hoog Welgeboren Heere Willem van Tuijl van Bulckensteijn Heere van Bulckensteijn, Schorresteijn en den Aldenborgh etc. en heeft uijt craght van brieden van executie off aanschrijven des Wel Edele Hove van Gelderland, mitsgaders opgedolgde autorisatie voor Rigter in Tielerswaard op heden op den outsten schepen gepasseert hebbende door eene Smith doen openen

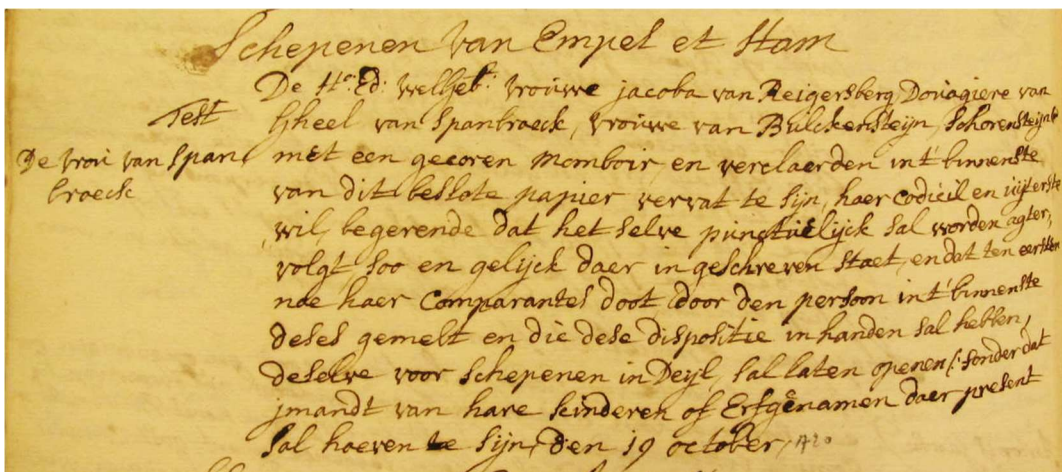
het Adellijcke huijs Bulkensteijn inne den Kerspel van Deijl gelegen en versooghte dienvolgens bij sijne voor desen genomen Possessie (bezittingen) gemainteneerd (in stand gehouden) te werden 't welke maintainue (gerechtelijke handhaving) den voorschreven de Gaij is toegestaan met verbodt aan parthije anders als naar elders gewoonte den 31^e Meij 1684.

Akte waarin het verbod staat 1684

1720

Jacoba van Reijersbergen van Gheel van Spanbroeck laat op de 19^e oktober 1720 op het kasteel Bulckenstein, door de schepenen van Deil, Mels van Empel en Peter van Ham een gesloten testament maken. Dat gesloten testament wordt geregistreerd in Deil, Rhenoy en bij de leenkamer van het Hof van Gelre te Arnhem.

Registratie van het testament in Deil de 19e okt. 1720

Schepenen van Empel et Ham

De Hoogh WelGeboren vrouwe Jacoba van Reijersberg Douairière van Gheel van Spanbroek, vrouwe van Bulkensteijn, Schorrestejn met een gecoren momboir en verclaerden in 't binnen-ste van dit besloten papier vervat te sijn, haer codiciel en uijtsterde wil begerende dat het selve puncttelijk sal worden agtervolgt soo en gelijk in geschreven staet ben dat ten eerste nae haer Comparantes doot door den persoon in 't binneste dese gemelt en die dese dispositie in handen sal hebben, deselve voor schepenen in Deijl sal laten openen sonder dat dat imandt van hare kinderen of erfgenamen daer present sal hoeven te sijn den 19 oktober 1720

In hedendaagse taal.

Jacoba van Reijersberg adellijke weduwe van Gheel van Spanbroek, vrouwe van Bulkenstein, Schorrestein, met haar voogd, verklaarden dat in dit gesloten papier, haar testament beschreven staat. Zij verwacht dat na haar overlijden haar wensen netjes uitgevoerd zullen worden en de testateur zal de schepenen verzoeken om het testament open te maken en te registreren zonder dat een van haar kinderen of erfgenamen daarbij hoeven zijn.

Deil de 19^e oktober 1720

Het boven vermelde gesloten testament wordt op de 28^e oktober 1720 door het Hoge Gerecht van Rhenoy door de schepenen Mels Bos en Johannes Abraham Diedericks geregistreerd.

sal Hooven te sijn) actum Bulkensteijn
Den 19 oktober Seventien hondert en twintigh
Mels Bos
Dit menicht stelt Dirck Janke
de jongste in mijn Pralouke.
Johannes Abraham Diedericks

Voor ons Schepenen der Hooche Gerichte van Reijnoij de voorstaende Supperschrijver gepalleert, en heeft Hoogh gemelte vrouwe van Spanbroeck met een gecorenen Momboir verclaent en begeert dat de Dispositie soo int binneste delan over de goederen onder den Gerichte van Deijl, en Beest begeert ik, dat sij vrouwe Comparante sulox oock Begeert dat over de Goederen onder den Gerichte van Reijnoij gelegen in allen poincten en Deelen sal werden agtervolgt; actum den 28. Octob. 1720.

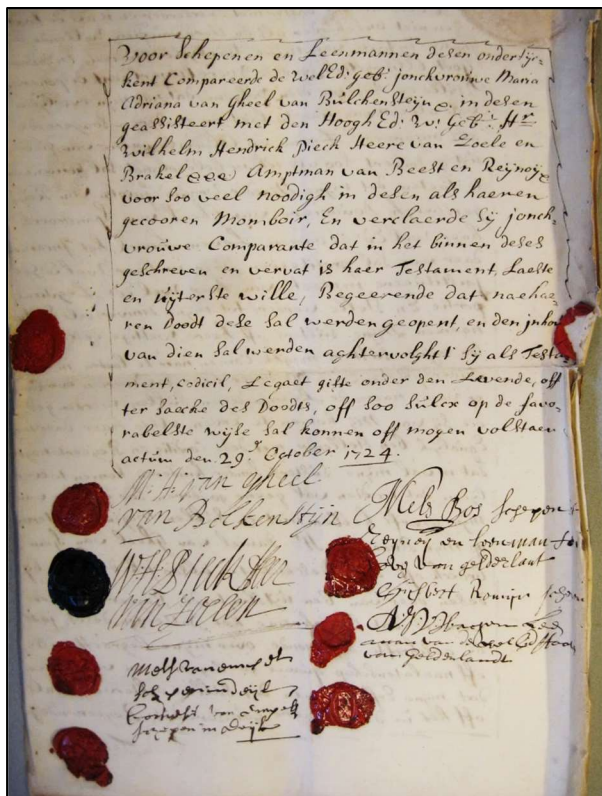
Registratie van het testament in Rhenoy de 28^e okt. 1720

Het bovenstaande testament wordt ook geregistreerd bij de leenkamer van het Hof van Gelre.

1724

Vier jaar na het maken van het testament van moeder Jacoba van Reijersbergen maakt haar oudste dochter Maria Adriana van Gheel van Spanbroeck ook een gesloten testament eind oktober 1724. Deze testamente worden ook weer zoals boven vermeld geregistreerd in Deil, Rhenoy en Arnhem.

Registratie in Arnhem bij het Hof van Gelre van het testament van Jacoba W. van Gheel

Voor Schepenen en Leen-mannen deser ondertijckent Compareerde de Wel Ed: Geb: Jonckvrouwe Maria Adriana van Gheel van Bulckensteyn etc. in desen geasisteert met den Hoogh Ed: Wel Geb: Heer Wilhelm Hendrick Pieck Heere van Soelen en Brakel etc. etc. Ampt-man van Beest en Reijnoij etc. voor soo veel nodigh in desen als haeren gecooren momboir (voogd) en verclaerde sij Jonckvrouwe Comparante dat in het binnen deses geschreven en vervat is haer testament,

laetste en uijterste wille Begeerende dat nae haeren dood deses al werden geopent en den inhoud van dien sal werden achtervolghet 't sij als testament codicil legaat gifte den levende off ter saecke des doodts off soo sulcx op de favorabelste wijse kunnen off mogen volstaen actum den 29^e October 1724.

M. A. van Gheel van Bolkenstijn

Melchior Bos Schepen tot Rhenoy en Leenman ten Hove van Gederland

W. H. Pieck Heer van Zoelen

Gijsbert Romijn Schepen

A. J. P. Wachem leenman van den Wel Ed: Hoove van Gelderland

Mels van Empel schepen in Deijl

Cornelis van Empel schepen in Deijl

Cachet Van Gheel

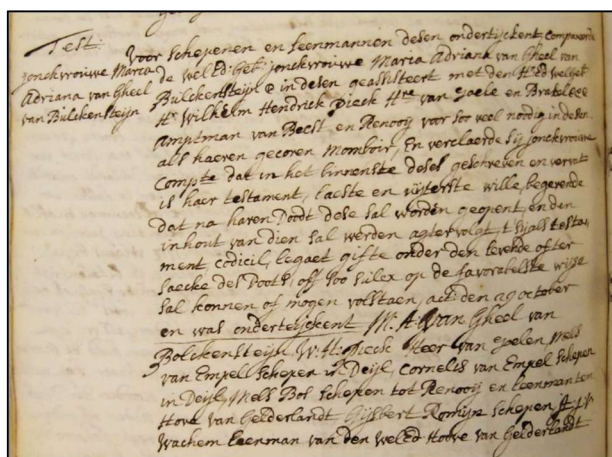

Cachet Mels Bos

Cachet van Empel

1725

Maria Adriana van Gheel van Bulkensteijn etc. werd geassisteerd door baron Willem Hendrik ambtman van Beesd en Rhenoy.

Geregistreerd in Deil door schepenen Mels en Cornelis van Empel.

Geregistreerd in Rhenoy door schepenen Mels Bosch en Gijsbert Romijn.

Geregistreerd in Arnhem door A: Wachem leenman van het Hof.

Registratie in Deil van het testament Maria Adriana van Gheel van Spanbroek 1725

1733

Maria Adriana van Gheel overlijdt in maart 1733 en enkele weken daarna op de 4 april overlijdt moeder Jacoba van Reijersbergen in Den Haag.

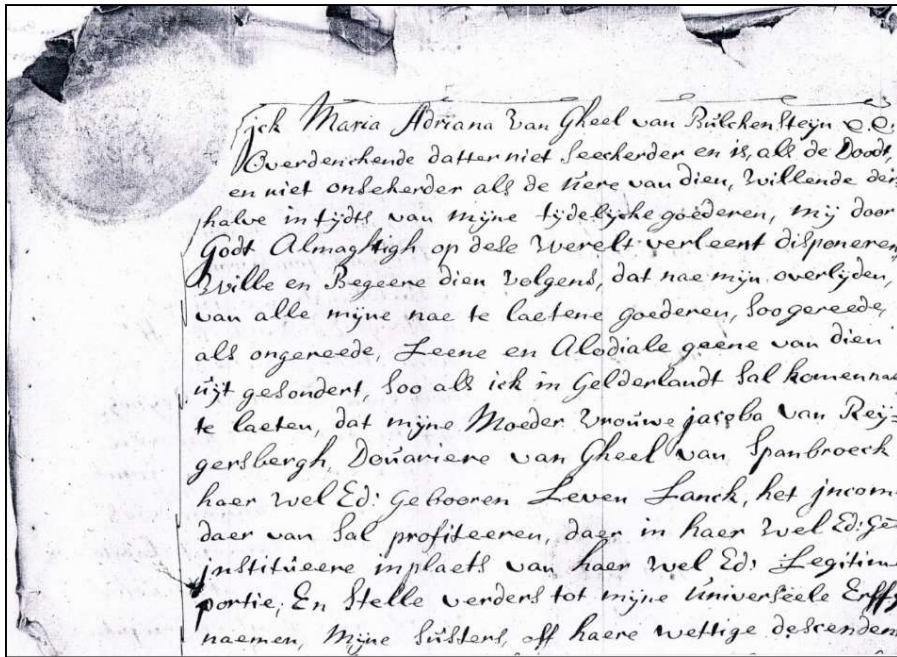
Op de 12^e maart 1733 wordt op verzoek van Daniël, Johanna Jacoba en Jacoba Wilhelmina van Gheel van Spanbroeck het testament van hun zuster Maria Adriana geopend. Vader Cornelis van Gheel van Spanbroeck is reeds overleden in 1729.

In haar testament staat dat haar moeder het vruchtgebruik krijgt in plaats van haar legitieme portie en haar beide zusters zijn universele (alles omvattende) erfgenamen, of hun wettige descendentes (nakomelingen). Verder wil ze, dat mochten haar zusters zonder kinderen overlijden, dat gene goederen die ze van haar hebben geërfd mogen versterven op haar broer de heer Daniël van Gheel van Spanbroeck. M.a.w. al haar bezittingen gaan naar haar beide zusters of hun kinderen. Haar broer Daniël erft niets. Waarom erft Daniël niets ?

Ook in het testament van Jacoba van Reijersbergen staat dat Daniël haar zoon om diverse redenen alleen zijn wettige legitieme portie krijgt en dat haar dochters alles erven.

Hieronder het geopende testament van Maria Adriana van Gheel van Bulkensteijn & e & e.

Links en rechts van de pagina zien we nog de gaatjes waarin de rode draad doorging om het testament te sluiten.

Ick Maria Adriana van Gheel van Bulckensteijn e.o.
Overdenckende datter niet seeckerden en is, als de Doodt,
en niet onbeherder als de here van dien, willende der
halve in tijdt van mijne tijdelijcke goederen, mij door
Godt Almaghtigh op dese werelt verleent disponeren
wille en Begeere dien volgens, dat nae mijn overlijden,
van alle mijne nae te laetene goederen, soogereede
als ongereede, Leene en Alodiale geene van dien
uijt gesondert, soo als ick in Gelderlandt sal komen nae
te laeten, dat mijne Moeder vrouwe Jacoba van Rey-
gersbergh, Douariere van Gheel van Spanbroeck
haer wel Ed: Geborenen Leven Lanck, het income
daer van sal profiteeren, daer in haer wel Ed: Geb:
institueere in plaets van haer wel Ed: Legitime
portie. En Stelle verders tot mijne universeele Effg-
naemen, mijne susters off haere wettige descendens

Een gedeelte van het geopende testament van Maria A. van Gheel van Bulckensteijn

Ick Maria Adriana van Gheel van Bulckensteijn etc. etc. overdenckende datter niet seeckerder en is als de doodt en niet onsekerder als de here van dien willende derhalve in tijds van mijne tijdelijcke goederen mij door Godt Almagtigh op dese wereld verleent disponeren wille en begeeren dien volgens dat nae mijn overlijden van alle mijne nae laetene goederen soo gereede als ongereede leene en alodiale geene van dien uijtgesondert soo als ick in Gelderlandt sal komen nae te laeten dat mijn Moeder vrouwe Jacoba van Reijgersbergh Douariere van Gheel van Spanbroeck haer Wel Ed: Geboren leven lanck het income daer van sal profiteeren daer in haer Wel Ed: Geb: institueeren in plaets van haer Wel Ed Legitime portie en stelle verders tot mijne universeele Effgenaeme mijne susters off haere wettige descendens (nakomelingen) soo mijne susters moghte comen naer te laeten in haer ouderplaets ende dat onder haer sal werden overkomme op wiens naem de Leengoederen sullen werden gesteldt die sij van mij komen te erven alsoo haer daerin equalijck ben stellende met dese conditie en begeerte nog dat in val mijne susters sonder kinderen komen te overlijden dat in dien val geene goederen soo deselve van mijn geërfd hebben niet sullen mogen versterven op mijn broer de Heer van Gheel van Spanbroeck off sijn decendenten alsoo ick de selve bij desen daer

van ben uitsluitende begeerende mede verders dat soo ick nae het passeeren deses jet: bij geschrifte off monde over mijne begraef-fenisse off naelatenschap quame te begeeren en versoecke dat mijne erfgenaemen dat sullen aghtervolgen al off het in dese waere geinsereet (opgenomen) begeerende testatrice dat dese mijne dispositie effect sorteren sal 't sij als testament codicil legaat gifte onder den leevende off ter saecke des doodts off soo sulx op de favorabelste wijze sal kunnen volstaen schoon alle solennitijten (plechtige handelingen) reghtens in dese niet en waere geobserveert des ten waere circonde heb ick dese onderteijckent en met mijn gewoonlijk dit hier becraghtigh M: G: van Gheel van Bolkenstijn

Vier dagen na het overlijden van Jacoba van Reijersbergen compareerde op de 8e april Hendrick van Bentheim voor de schepenen van Deil en vertoonde een brief die hij had ontvangen van Johanna Jacoba van Gheel van Spanbroeck uit Den Haag. Johanna verklaarde dat haar moeder Jacoba van Reijersbergen Douairière van Gheel, vrouwe van Spanbroeck, Spierdijk, Bulckenstein, Schorrestein en de Aldenborch te Rhenoy tussen de 3e en 4e april 1733 overleden is. Hendrick van Bentheim verzoekt de schepenen opening van het testament van Jacoba van Reijersbergen dat op de 19e oktober 1720 voor schepenen van Deil en den 28^e dito voor schepenen van Rhenoy gepasseerd is. Het ongevitieerd (niet beschadigd) en ongecancelleerd (niet veranderd) testament wordt door de schepenen geopend en geregistreerd.

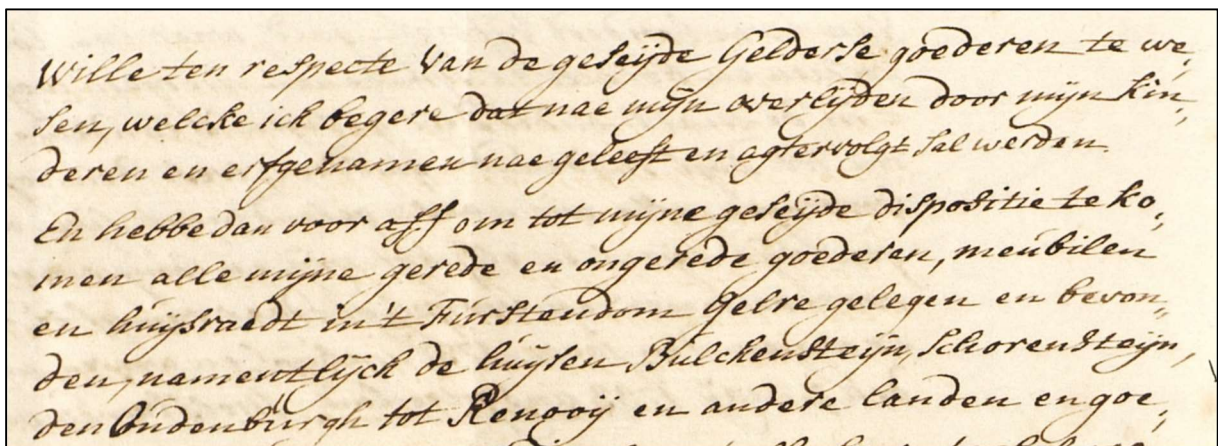
Cornelis van Gheel van Spanboeck, haar man, krijgt zijn leven lang het vruchtgebruik (hij is reeds overleden). Haar dochters erven alle haar gereede en ongereede goederen, meubelen en huisraad in het Furstendom Gelre gelegen en bevonden, namelijk de huizen Bulckensteijn, Schorresteijn den Oudenburgh tot Renooij en andere landerijen en goederen zoo als leen (feodaal) als allodiaal met hare toebehoren. Haar zoon Daniël van Gheel van Spanbroeck, krijgt alleen zijn blote legitieme portie. In het testament staat dit als volgt omschreven:

En aangezien ick mijnen soon Daniël van Gheel van Spanbroeck Ritmeester ten dienste deses landen, om diverse redenen mij daer toe bewegende alhier in desen testamente voor mijne naelatenschap in desen soo leen als allodiale goederen en meubelen kome te secluderen (uitsluiten) en voor bij te gaan soo als ick ben doende bij desen.

Jacobica had dus duidelijk ruzie met haar zoon Daniël en daarom moest in het testament van haar dochter Maria Adriana en ook in die van haar zusters waarschijnlijk, beschreven worden dat Daniël niet van hun mochten erven. Alle rechten en bezittingen behorende bij de kastelen Bulckenstein, Schorrestein te Deil en de Aldenborch te Rhenoy komen in het bezit van de

jonkvrouwen Jacoba Wilhelmina en Johanna Jacoba van Gheel van Spanbroek. Hieronder zoals Jacoba dat in haar testament had omschreven.

Wille ten respecte van degeseijde Gelderse goederen te wesen, welke ick begere dat nae mijn overlijden door mijn kinderen en erfgenamen nae geleeft en agtervolgt sal werden. En hebbe dan voor aff om tot mijne geseide dispositie te komen alle mijne gerede en ongerede goederen, meubilen en huijsraedt in 't Furstendom Gelre gelegen en bevonden namentlijck de huijsen Bulkensteijn, Schorresteijn den Oudenburch tot Rhenoy en andere landen etc.

Wille ten respecte van de geseijde Gelderse goederen te wesen, welke ick begere dat nae mijn overlijden door mijn kinderen en erfgenamen nae geleeft en agtervolgt sal werden. En hebbe dan voor aff om tot mijne geseijde dispositie te komen alle mijne gerede en ongerede goederen, meubilen en huijsraedt in 't Furstendom Gelre gelegen en bevonden namentlijck de huijsen Bulkensteijn, Schorresteijn, den Oudenburch tot Rhenoy en andere landen etc.

Een gedeelte uit het geopend testament van Jacoba van Gheel van Spanbroek 1733

De beide ongehuwde jonkvrouwen vermaken bij testament hun bezittingen aan de langstlevende.

1743

Zoals we reeds eerder konden lezen behoorden bij de rechten van de Aldenborch te Rhenoy, het recht van het veer over de Linge. De jonkvrouwen hebben schijnbaar contant geld nodig, want voor het eerst na enkele honderden jaren worden feodale en allodiale goederen verkocht. De veerrechten worden afgescheiden van de Aldenborch en wordt apart verkocht.

Johanna Jacoba en Jacoba Wilhelmina verkopen de leenrechten van het veer en het veerhuis met landerijen te Rhenoy. Deze rechten (feodale rechten) zijn van de leenheer (Hertog van Gelre, Willem Karel Hendrik Friso, prins van Oranje, Willem IV).

Des namiddag te twee uren wordt op het Raethuijs van Rhenoy de leenrechten van het veer over de Linge en het veerhuis met erf en een half hond boomgaard en bouwland genaamd de Geer op Rhenoy verkocht, behorende aan de Jonkvrouwen van Gheel van Spanbroeck. De rechten

koopt Krijn van Gameren op de 6^e mei 1743 voor 2400 gulden. Krijn is de leenheer een heergewaad verschuldigd (betaald met een pond goed geld, 6 gulden).

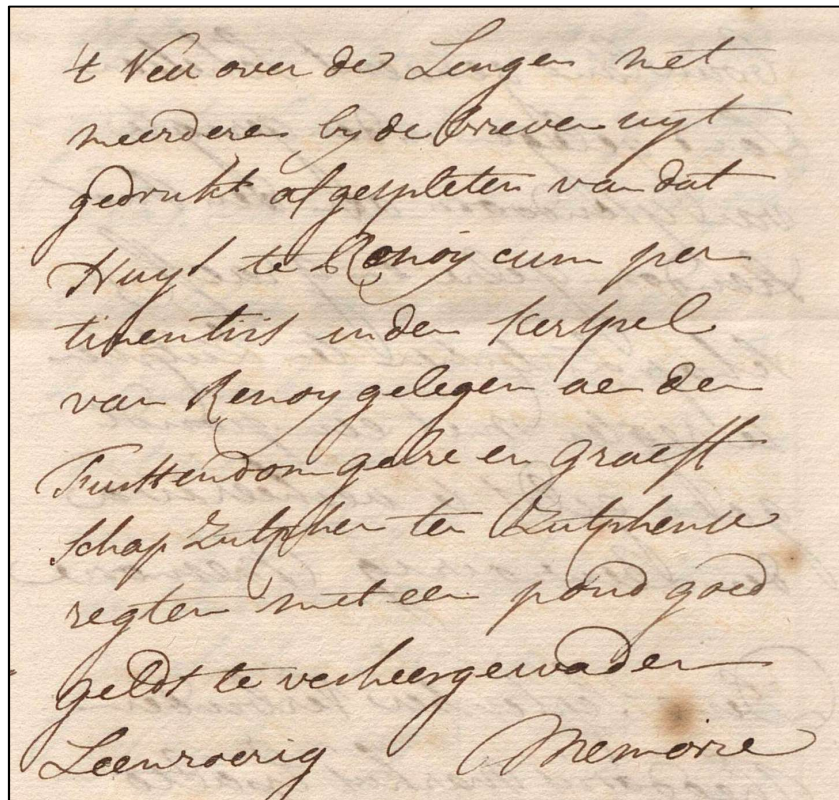
Heergewaad = Oorlogsuitrusting.

Verheergewaaden = Oudste zoon krijgt het leenrecht na het overlijden van zijn vader.

De zoon (de nieuwe leenman) moet een uitkering (een som geld) betalen aan de leenheer.

De leenheer gaat na het overlijden van de leenman, zijn opvolger het heer gewaad vorderen (verheergewaden). Ook als de leenman, in dit geval de jonkvrouwen van Gheel van Spanbroek, hun feodale rechten verkopen, zal de leenheer het heergewaad vorderen bij de nieuwe eigenaar, in dit geval bij Crijn van Gameren.

Op de 7^e augustus 1743 wordt het veerrecht van Krijn beschreven in het leen register bij het Hof van Gelre te Arnhem. Krijn betaald voor het heergewaad een pond goed geld.

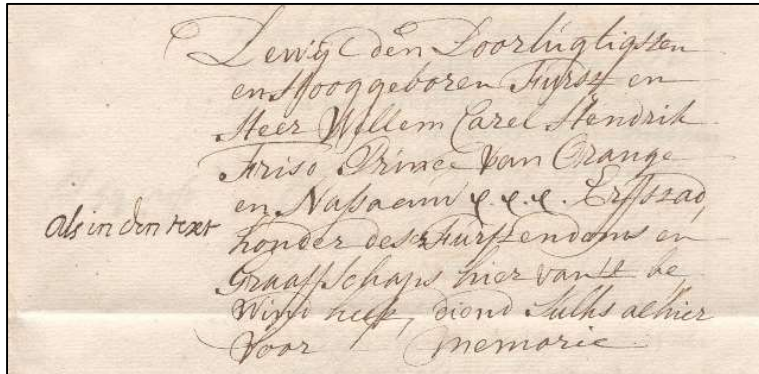
't veer over de Lingen met
meerdere by de Breven uijt
gedrukt afgespleten van dat
Huijs te Renoy cum per
tinentijs in den kerspel
van Renoy gelegen aen den
Furstendom gelre en graeff
schap Zutphen te Zutphene
regten met een pond goed
geld te verheergewaden
Leenroerig Memorie

Bladzijde uit het boek van de leengriffier van het hof van Gelre

Den 7^e Augustus verbind Crijn van Gameren voor twee duijzent gulden het iheer huijs met erff tot Renoy nedens 't veer over de Linge met meerdere bij de brieden uijt gedrukt afgespleten van dat Huijs te Renoy cum per tintentus (indien relevant) in de kerspel van Renoy gelegen aen den Furstendom Gelre en Graeffschap

Zulphen ter Zulphense regten met een pond goed geldt te verheergewaaden
leenroerig memorie

De leenheer ten tijde van Krijn van Gameren was Willem IV.

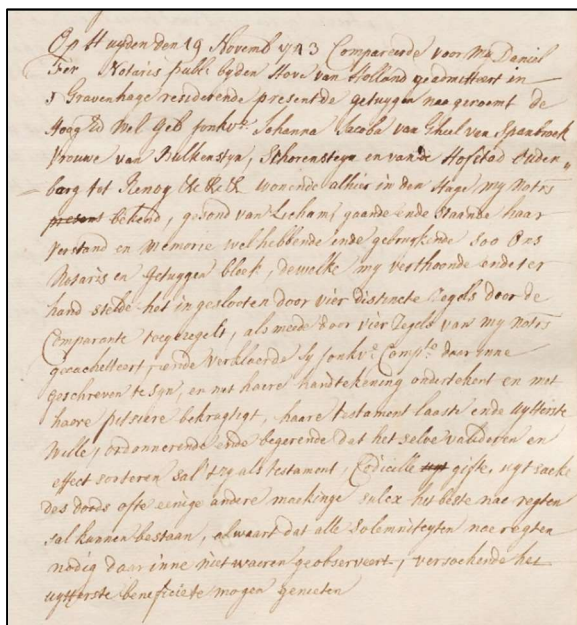
Dewijl den Doorlugtigsten en Hoog geboren Furst en Heer Willem Carel Hendrik Friso Prince van Oranje en Nassau & & Erfstadhouder des

Furstendom en Graaffschap hier van 't bewind heeft diend sulks alhier voor

Na het overlijden van Krijn van Gameren in 1786 erft zijn enige zoon Hendrik de veerrechten.

Drie maanden na de verkoop van het veerhuis en veer te Rhenoy overlijdt op de 25^e oktober Jacoba Wilhelmina. Alle rechten en bezittingen zijn nu van Johanna Jacoba van Gheel van Spanbroek.

Op de 19 november 1743 enkele dagen na het overlijden van haar zuster laat Johanna Jacoba een testament maken in Den Haag bij notaris Daniël Fer.

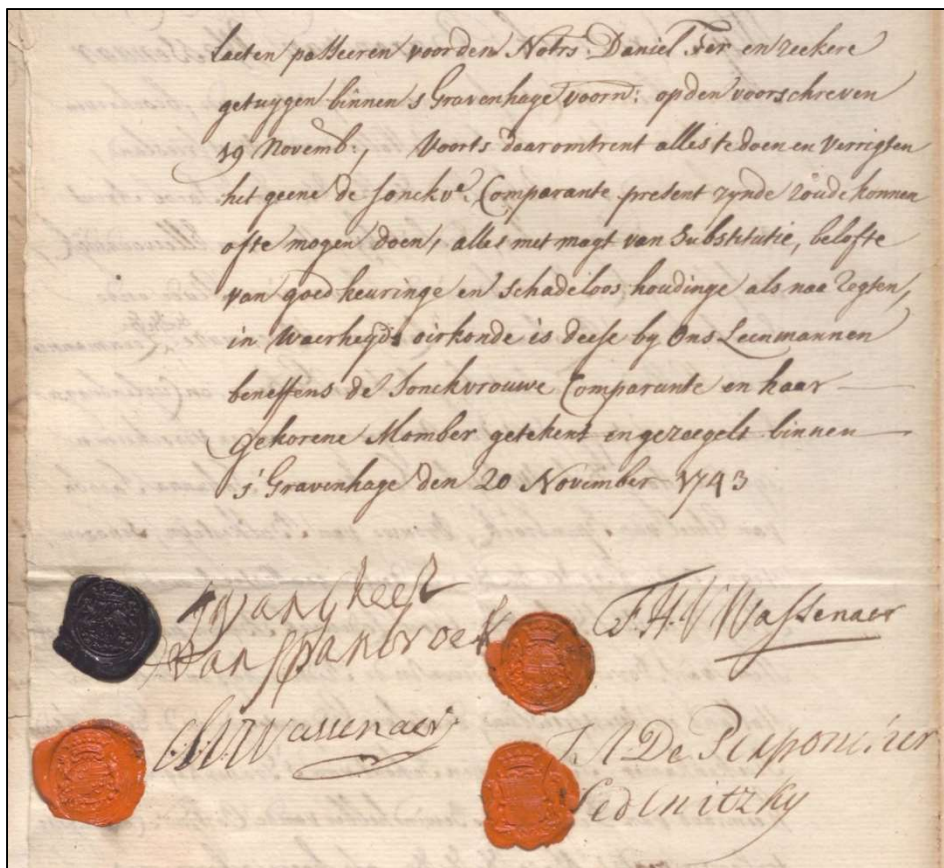

Op huiden den 10^e November 1743 Compareerde voor mij Daniël Fer notaris public bij den Hove van Holland geadministrateert in 's-Gravenhage residerende present de getuijgen nae te genoemt de Hoog Edele Welgeboren Jonkvrouwe Johanna Jacoba van Gheel van Spanbroeck Vrouwe van Bulkesteijn, Schorresteijn en van de Hofstad Oudenborg tot Renoij & & wonende alhier in den

Bladzijde testament

Haag mij notaris bekent gesont van lichaam gaende en staende haar verstant en memorie wel hebbende en gebruikende soo ons Notaris en getuijgen bleek dewelke mij verdoonde en ter hand stelde het ingesloten door vier destinckte segels door Comparant toegesegelt alsmede door vier segels van mij notaris gecachetteert en verclaerde sij Jonkvrout Comparante daarin geschreven te sijn en met haere pitsiere becragtigt haar testament laaste en uiterste wille ordenerende en begerende dat het selve valideren en effect sorteren sal 't sij als testament codicille gifte uijt saeke des doods off enige andere makinge sulx het beste na regten nodig daerin niet waeren geobserveert versoekende het uijtterste beneficie te mogen geniele. Aldus gedaen en gepasseert in 's-Gravenhage ter presentie van Jan Felder en Crij van Bijnen als getuijgen hier toe versogt. Was getekent
 J. J. van Gheel van Spanbroeck, Crij van Bijnen Jan Felder en D. Fer not.

Op de 20^e november 1743 wordt het bovengenoemd testament van Johanna Jacoba van Gheel van Spanbroek geregistreerd bij het Hof van Gelre.

Registratie van het testament van J. J. van Gheel bij het Hof van Gelre

Op de 6^e december 1743 laat Gerrit van Everdingen, schout van Deil als volmachtiger van de Hoog Edele Wel geboren Jonkvrouw Johanna Jacoba van Gheel van Spanbroek etc. haar testament registreren door schepenen A. G. Tengnagel en N. van Everdingen, bij het Hoge Gerecht van Deil. Zie hieronder de akte.

Voort ons onder ges^t Schepenen van het Hoge Gerecht
van Deil in Tielkwaad. Compareerde ges^t van
Everdingen Schout tot Deil als volmachtiger van
de Hoog Edele Wel geboren Jonkvrouw Johanna Jacoba van
Gheel van Spanbroek etc. volgens promissie van d⁸
11. Nov. 1743. voor Schout, Burgemeesteren, Schepenen, en
Rajadras van s Grauwenhage gepasseert, ons Schepenen
in behoorlyke forme galleken, ende heeft ons ver-
toont de hierop scrijfte van een besloten testament
c. d. d. ende als volgt.
Op den den van 13. Nov. 1743. compareerde voor mij
Damiel Ter Notaris publicq. bij den Houder van Holland
van d' miltieert in s Grauwenhage vordende present de
gelyken naergaensent de Hoog Edele Wel geboren Jon-
kvrouw Johanna Jacoba van Gheel van Spanbroek
van de van Bilkkestijn, Schoestijn, en van de Hofstede
Oudenburch tot Rhenoy etc. etc. wovende alhier in
den Hage mij Notaris bekent, gesont van lichaam
gavende en staande, haer verstand en memorie wel
betende en gebruikende, so ons Notaris en gelyken
sleek de welke mij vertoonde ende te handstede het
ingescreven door vier distincte zij als voore compareerde
tey gesegelt, alsmede door vier sijel van mij Notaris
geenichhaest, ende verclaerde s^t Jonst. Compareerde
des mine geschreben te sijn en met haer handtekening
ende bekent en met haer sijel te besonght haer testa-
ment lantske en wijterke wille, ordonneerde ende
sagende dat het selve valdese en effect so s^teren
sul t s^t als testament, codicille, giffe, of gatte des doods
of enige andere makinge sulke het selve onygt en
sul kunnen beslaan, alsoort dat alle so lamit teken-
na s^teren indig des mine niet worden geestestest
van goekende het mij eerste beneficia te mogen genieten,
alst goden en gepasseert in s Grauwenhage te pre-
sentie van Jan Talden en tuij van Bijlam als gelyken
hier te versogt. waeren ondertekent J. G. van
Gheel van Spanbroek. D. Ter Notis publicq. tuij van
Bijnam. Jan Talden. gelyken.
Verzoekende den Compareert dat dese voore testa-
mentaire s^t gesegelt te den desen sijntate van Deil
may werden gesegelt te. actum den 6. Dec. 1743.
A. G. Tengnagel van Gellidem.
N. van Everdingen

Akte van registratie te Deil van het testament van Johanna Jacoba 6 dec. 1743

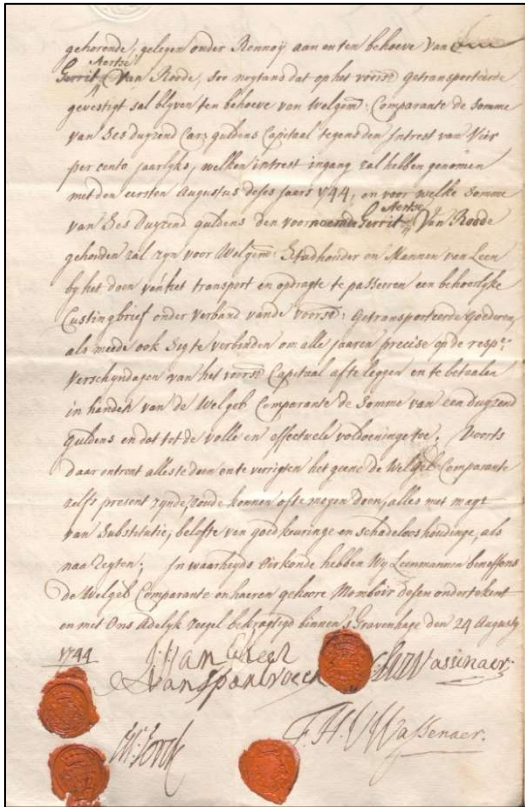
Registratie van het testament van Johanna Jacoba zal waarschijnlijk ook plaats gevonden hebben in december 1743 bij het Hoge Gerecht van Rhenoy. Omdat dit archief verloren is gegaan tijdens de watersnood van 1809 is deze registratie niet meer te vinden.

1744

Op de 24^e augustus 1744 verkoopt Johanna Jacoba van Gheel van Spanbroek het leengoed de Oudenburch en de Heerlijkheid Rhenoy met 50 mergen land (feodaal bezit) aan Gerrit Aartse van Roden voor 6000 gulden. Deze 6000 gulden leent Gerrit bij het Furstendom en betaald 4% rente per jaar. Deze rente moet op de 1^e augustus betaald zijn.

Gerrit van Roden is de nieuwe leenman van de Aldenburch, hij is de leenheer een heergewaad verschuldigd. Dit heergewaad wordt in het leenregister beschreven op de 12^e september 1744.

Wij Willem Baron Torck beschreven in de
Ridderschap en Edele van Gelderland des
Quatiers van Veluwe der selver Gedeputeerde
ter Vergadering van den Hoog Mogende
Keeren Staeten Generael der Verenigde
Nederlanden, Leenman van Gelderland E e
E e En Fredrick Hendrick Baron van
Wassenaar Keer van beiden der Katwijken
en van Rhijnzaterwoude beschreven in de
Ridderschap en Edele van Holland en
Westfriesland Hoog Keemraad van
Rhijnland E e E e Leenman van
Holland bij gebrek aan Gelders leenman

kuijgen dat voor ons gecompareerd is en verschenen zijn de Hoog Edele
Welgeboren Jonkvrouwe Johanna Jacoba van Scheel van Spanbroek vrouwe van
Bulkensteijn, Schorresteiyn, Oudenburch E e in deese geassisteert met den Hoog
Edele Welgeboren Keer Carel Lodewijk Baron van Wassenaar Keere van
Doveren, beschreven in de Ridderschap en Edele van Holland en Westfriesland,
deselver gedeputeerde in de Generaleteits Rekenkamer, Baluw en Schout van 's
Gravenhage Hoog Keemraad van Delftland, Bewindhebber van de Oost
Indische Compagnie ter Camer op de Maze E e E e als hare gekooren en
na regten toegelaetene Komboir, dewelcke verklaerde in de beste forme
Leenregtens te constueren ende volmagtig te maeken gelijk sij doende bij deesen
Zeeger Verbeek om uijt naeme van de Welgeboren Comparante te Compareren
voor de Stadhouder en Mannen van Leen des Futrostendoms Gelre en Graefschap
Zutphen ende aldaer te doen afstand en transporteren van het Leengoed den
Oudenburch met Landerijen daar aan gehorende, gelegen onder Rennoij aan en
ten behoere van Gerrit Aertse van Roode, soo nogtans dat op het voorschreven

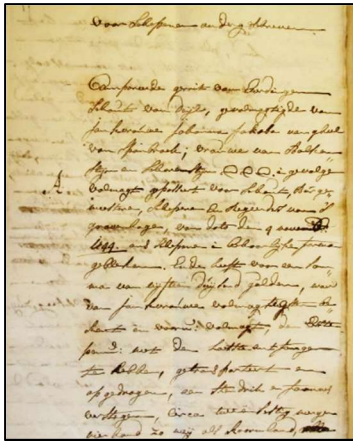
getransporteerde gevestigd sal blijven ten behoeve van Welgemelde Comparante de somme van ses duizend Car. guldens Capitaal tegen den interest van vier per cento jaarlijks, welken intrest ingang zal hebben genomen met den eersten augustus deses jaars 1744 en voor welke somme van ses duizend guldens den voornoemde Gerrit Aertse van Rode gehouden zal zijn voor Welgemelde Stadhouder en mannen van Leen bij het doen van het transport en opdragte te passeren een behoorlijke custingbrief (schuldbekentenis bij aankoop van onroerend goed) etc. Gravenhage den 24 augustus 1744. J. J. van Gheel van Spanbroeck W. Torck C. L. van Wassenaer F. K. van Wassenaer

Hieronder zien we de bladzijde uit het leenregister betreffende het heergewaad wat Gerrit van Roden verschuldigd is aan het Furstendom Gelre en Graafschap Zutphen. Hij betaald daarvoor een pond (munteenheid) goed geld.

Den 12^e dito draegt Gerrit aertse van Rode op sekere adelijke huysinge off Hofstad genaemt Oudenburgh met het regt van de Wind etc. als een bijzonder Leen en afgespleten van 't huys te Rhenoy met vijftig mergen landt en allen heuren toebehoren op Rhenoy gelegen aen den Furstendom Gelre en Graeffschap Zutphen met een pond goed geld te verheergewaden Leenjaerig aen Orison anson nissen versseeg, die daer weder meede beleent tynde betalen voor twee heergewaden vier goud guldens

Den 12^e dito (12 september 1744) draagt Gerrit Aertse van Rode op sekere adelijke huysinge off Hofstad genaemt Oudenburgh met het regt van de Wind etc. als een bijzonder Leen en afgespleten van 't huys te Rhenoy met vijftig mergen landt en allen heuren toebehoren op Rhenoy gelegen aen de Furstendom Gelre en Graeffschap Zutphen ten Zutphense regte met een pond goed geld te verheergewaden

Johanna Jacoba van Gheel van Spanbroeck heeft waarschijnlijk veel geld nodig, ze heeft haar bezittingen in Rhenoy verkocht en gaat nu ook haar allodiale goederen in Deil en Enspijk verkopen.

Johanna Jacoba van Gheel van Spanbroeck verkoopt op de 4^e november haar allodiale goederen, bestaande uit 15 percelen bouw- en weilanden gelegen in het dorp Deil en Enspijk aan Hendrik en zijn broer Johannes Versteegen voor een somma van 15.000 gulden.

Zie verkoopakte hiernaast.

Voor schepenen ondergeschreven compareerde Gerrit van Everdingen schout van Deijl gevolmagtigde van jonkvrouwe Johanna Jakaba van Gheel van Spanbroeck, vrouwe van Bolkenstijn en Schorrenstijn & E & E in gevolge volmagt gepasseert voor schout Burgemeester en schepenen en regeerders van 's-Gravenhage, van dato den 4 november 1744 ons schepenen in behoorlijke portie gebleken ende heeft voor een somma van vijgtien duizend gulden, waarvan jonkvrouwe volmagtigster bekend en voornoemd volmagt den eerste penningen met den kosten ontvangen te hebben getransporteert en opgedragen aan Hendrik en Johannes Versteegen circa twee en zestig mergen vier hond zo weij als koorland etc. in de Gerigte van Deijl en Enspik gelegen.

Op de 9^e december 1747 overlijdt Johanna Jacoba in Den Haag. Ze wordt begraven in het familiegraf in de NH-kerk van Spanbroek.

Praalgraf familie Van Gheel van Spanbroek NH-kerk Spanbroek

Op zoek naar het testament van Johanna Jacoba van Gheel van Spanbroek. Wij willen immers weten wie haar erfgenaam zijn en of ze misschien het landgoed "De Steeg" op Rhenoy schenkt aan de dorpsbewoners.

In het Gemeentelijk archief te 's-Gravenhage zijn de boeken van notaris Fer over de jaren 1745 tot en met 1749 verloren gegaan tijdens de tweede wereldoorlog. Ook het Oud Rechterlijk Archief (ORA) archief van Rhenoy is over die periode verloren gegaan zoals reeds we weten tijdens de watersnood van 1809.

Dan nog een kans en wel in het Gelders archief te Arnhem. In het archief van het Hof van Gelre en Graafschap Zutphen vonden we inderdaad het geopende testament. Dit testament is pas geopend op de 7^e april 1748. Dus bijna 4 maanden na het overlijden van Johanna.

Waarom werd dit testament pas na enkele maanden geopend bij het Hof van Gelre ?

Jacob van Reijersberg executeur testamentair (neef van Johanna Jacoba van Gheel) en medeerfgenaam machtigt Gerrit van Everdingen schout uit Deil om namens hem het testament te laten openen door het Hof van Gelre te Arnhem. Gerrit van Everdingen heeft waarschijnlijk ook daar geen tijd voor om naar Arnhem te reizen dus hij machtigt Roelof van Gelkom om zijn door Jacob gevraagde opdracht in Arnhem uit te voeren.

Hieronder het geopende testament van Johanna Jacoba.

In de name des Heeren Amen

Ik Johanna Jacoba van Gheel van Spanbroeck Vrouwe van Bulckensteijn Schorrestejn en de Hofstad Oudenburch tot Rhenoy & & & overdenkende dat er niets sekerder is als de dood en niet onsekerder als de uren van dien willende derhalven in tijts van mijne tijdelijke goederen mij door God almagtig op dese Wereld verleent disponeren (beschikken) en wel in zonderheid van mijne goederen soo gerede als ongerede Leenende allodiale goederen gene van dien wijtgesondert soo als het in Gelderland sal komen na te laten soo verklare ik daarinne tot mijne universele Erfgenamen te nomineren (te benoemen) ende te institueren gelijk ik doe bij desen den Wel Geboren Heer Jacob van Reijersbergh Heere van Crabbedijk & Raed en Schepen der stad Middelburgh mitsgaders Berelhebbber van de Oost Indische Compagnie ter Camer van Zeeland en vrouwe Maria van Reijgersbergh Egtgenote van de Welgeboren heer Pieter van Brande Raed der stad Middelburgh met dese conditie en begeerte nogtans dat mijne voorschreven Erfgenamen in gedalle mijne goederen gelegen in Holland en in Zeeland niet

mogten koomen te strecken (dienen) zal betalinge van de lasten van mijne na te latene boedel als ook niet tot het uijtkeeren der legaten vervat in de besloten Testamentaire dispositie ik met mijne Suster saliger Welgeboren Jonkvrouwe Jacoba Wilhelmina van Gheel van Spanbroek Vrouwe van Bulckensteijn Schorresteijn Ee te saemen hebben gemaakt in 's-Gravenhage op den 3^e October 1743 waarvan de superscriptie (opschrift) is gemaakt en gepasseert voor den notaris Daniël Fer en seekere getuijgen in 's-Gravenhage den 3^e October 1743 sij alsdan sullen gehouden sijnde verschreven lasten schulden en legaten te betalen en uijt te keren uijt mijne naer te laten goederen die in Geldeland gelegen sijn. Reserverende niet te min aen mij de magt en faculteit om na dese dispositie bij seporate acte onder mijne hand te passerende maken sodanige veranderinge als ik sal mogen te raden waerde begerende dat alsulke acte off handschrift sal moeten gehouden worden te wesen van deselve cragt als off deselve in deese woordelijk waeren geïntegreerd (samen gedoegd met het geheel) ende op dat dese mijne testamentaire dispositie in alle sijne deelen standhouden en volcomen effect sorteren ?? soo implorere (smeeck) ik ten dien einde alle meest favorabele (gunstige) interpretatie en beneficiën (gunsten) die in regten sijn bekent begerende dat deselve sal worden nagekomen 't sij als testament codicille offte onder wat andere naam sulx ook soude kunnen geschieden. Aldus gedaan deese mijne dispositie met mijne pitsieren (zegels) becragtigt in 's-Gravenhage den 19^e November 1743. Was nedens een cachet in swart lak uijtgedrukt getekent J. J. van Gheel van Spanbroek.

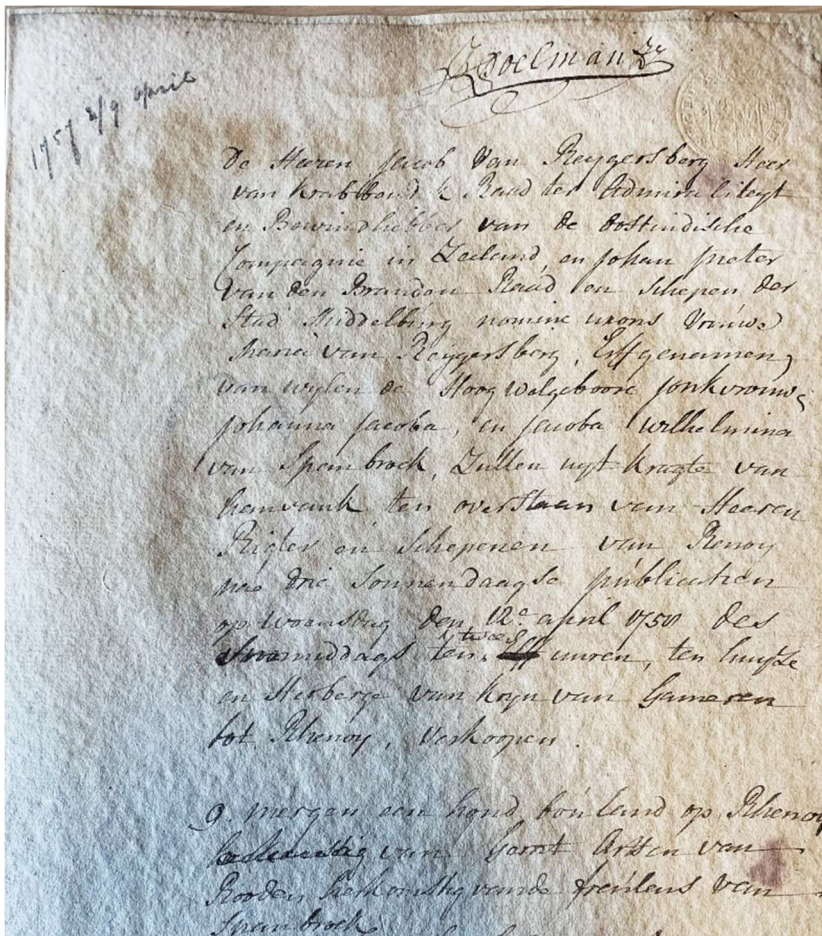
De erfgenamen van de Hoog Welgeboren Jonkvrouw Johanna Jacoba Van Gheel van Spanbroeck zijn haar neef en nicht Jacob en Maria van Reijersbergen. Zij zijn de universele en absolute en onbezwaarde erfgenamen van alle haar gereede en ongereede goederen. Niets wordt in haar testament vermeld over een schenking aan de inwoners van Rhenoy.

1748

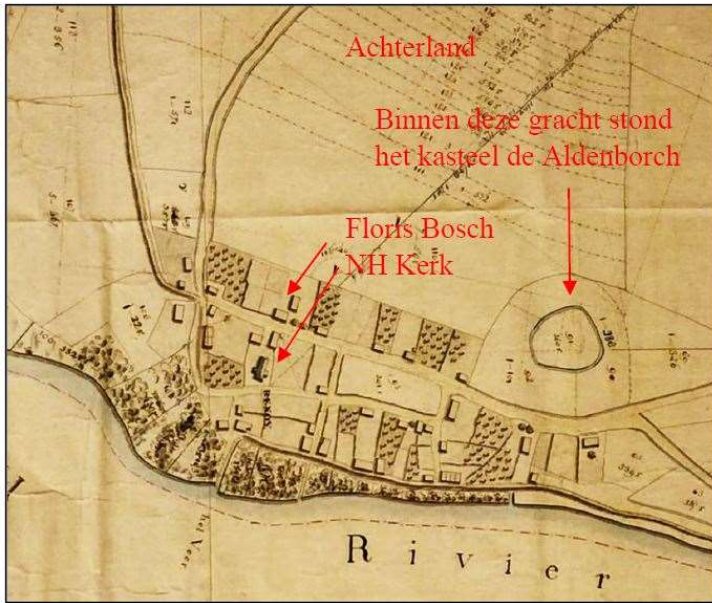
Binnen enkele weken na de opening van het testament van Johanna Jacoba van Gheel van Spanbroek verkopen de beide erfgenamen op de 25^e november 1748 het leengoed van Bulkenstein en Schorrestein te Deil aan Gerrit van Everdingen schout te Deil.

De Welgeboren heer Jacob Reijersberg heer van Krabbedijk Raad ter Admiraliteit en Bewindhebber van de Oost-Indische Compagnie in Zeeland en zijn zuster Maria van Reijersberg gehuwd met de Welgeboren heer Pieter van den Brande Raad der stad Middelburg, verkopen in het openbaar op de 12^e april 1758 om twee uren in het veerhuis en herberg van Krijn van Gameren te Rhenoy 9 mergen en een hont bouwland gelegen in het eerste blok op 't Agterland, leenroerig aan het Furstendom Gelre en Graafschap Zutphen. Koper is de heer Floris Bosch.

De Heeren Jacob van Reijersberg Heer van Krabbedijk Raad ter Admiraliteit en Bewindhebber van de Oost indische Compagnie in Zeeland en Johan Pieter van den Branden Raad en schepen der stad Middelburg nomine uxoris (namens zijn vrouw) vrouwe Maria van Reijersberg, erfgenamen van wijlen de Hoog Welgeboore Jonkvrouwen Johanna Jacoba en Jacoba Wilhelmina van Spanbroek zullen uijt kragte van aandrak ten overstaan van Heeren Rigter en

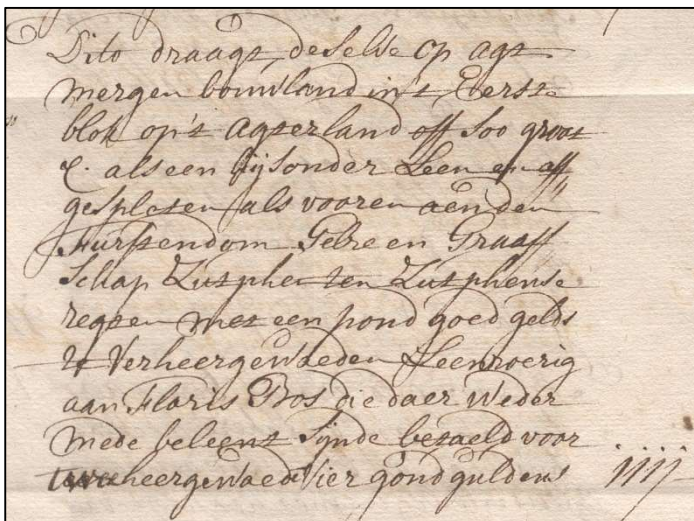

schepenen van Rhenoy nae drie sonnendaagse publicatien op woensdags ten twee uren te huijse en Kerberge van Krijn van Gameren tot Rhenoy verkopen 9 mergen een hond bouwland op Rhenoy leenroerig aan 't Furstendom Gelre en Graafschap Zutphen herkomstig van de freulens van Spanbroek. Seg het voort.

Floris Bosch woonde tegenover de NH-kerk en het gekochte land ligt achter zijn boerderij op het Achterland.

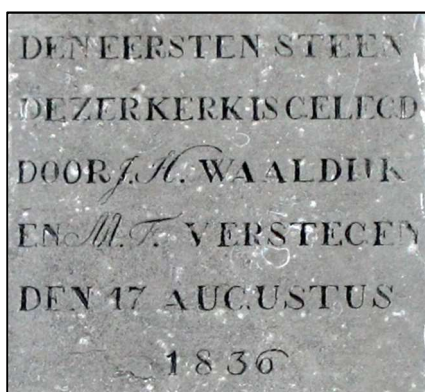
Verpondingkaart van 1810

Dito (12 april 1758) draagt deselver op agt mergen bouwland in 't Eerste blok op 't Agterland off soo groot etc. als een bijzonder Leen en afgespleten als vooren aan den Furstendom Gelre en Graeffschap Zutphen ten Zutphense regte met een pond

Blz. uit het leenregister

goed gelt te verheergewaden Leenroerig aan Floris Bos die daer weder mede beleent sijnde betaeld voor tee heergewaden vier goud guldens.

Op de verpondingkaart uit 1810 zien we de NH kerk getekend met de twee zijbeuken en het koor. De kerk is in 1836 onder leiding van Ds. Jan Emanuel Steinigeweg verbouwd. Op de herdenkingssteen staat vermeld dat de eerste steen gelegd is door Jan Hugo Waaldijk en Melchior Floris Verstegen.

1762

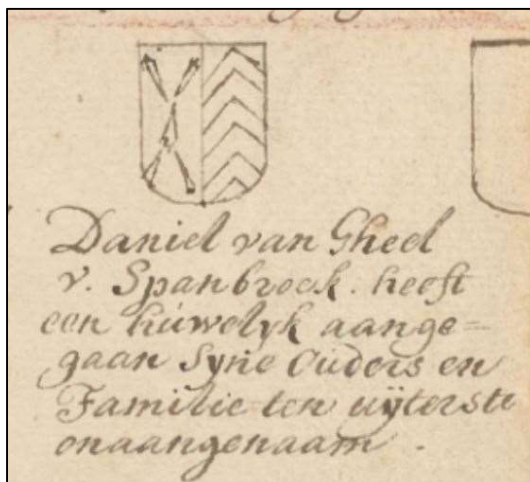
In de inventaris van de boedel, bestaande uit 259 bladzijden, van Jacob van Reijgersberg, heer van Couwerve en Krabbendijke, gecommiteerde raad en raad ter Admiraliteit van Zeeland en bewindhebber van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC), Kamer Zeeland, overleden op de 11^e nov. 1762 te Middelburg lezen we niets over zijn bezittingen gelegen in Deil en Rhenoy. Hij en zijn zuster hebben deze feodale en allodiale goederen verkocht voor 1762.

Wie de schenker, schenkster van De Steeg geweest is, is tot op heden niet duidelijk geworden. Misschien moeten we zoeken in de archieven van de familie Van Haeften c.q. Van Matenesse.

Jacob van Reijgersberg, overleed ongehuwd en de familie Van Reijgersberg sterft in mannelijke lijn uit. Zijn universeel erfgenamen waren de kinderen van zijn zuster Maria van Reijgersberg, gehuwd met Mr. Johan Pieter van den Brande. Mr. Johan Pieter van den Brande en Jacoba van den Brande gehuwd met Mr. Johan Adriaan van de Perre, heer van Nieuwerve en Welsinghe. Na het overlijden van Mr. Pieter en zijn zuster Jacoba van den Brande zijn na 1797 vele archiefstukken verloren gegaan door de veranderde bestuursvorm veroorzaakt door Keizer Napoleon Bonaparte.

1795

Keizer Napoleon Bonaparte viel in 1795 ons land binnen en regeerde tot 1813. Bij plakkaat van de Landschap van 25 maart 1795 werd het leenstelsel opgeheven. Hiermee verviel de functie van de leenman en ambtman. De leengriffie hield met ingang van 1 maart 1811 op te bestaan, tegelijk met het Departementaal Gerechtshof, het Hof van Gelre en Graafschap Zutphen. Er veranderde veel in Nederland. De adel werd afgeschaft en de bestuursvorm veranderde, de dorpen Rhenoy, Beesd, Mariënwaard en Acquoy werd de gemeente Beesd. De eerste burgemeester van Beesd werd Pieter Jan Verstegen Jzn. Hieronder nog een artikel overgenomen uit het kwartaalblad van de Historische Kring West-Betuwe (HKWB) over De Steeg van Rhenoy en de rol die Pieter Jan hierin speelde, met aanvullingen die ik vond in het Nationaal archief in Den Haag.

Tenslotte bij het afronden van bovenstaand artikel vond ik de stamboom van de familie van Gheel van Spanbroeck met een aantekening betreffende Daniël van Gheel van Spanbroeck.

Daniël van Gheel v. Spanbroeck heeft een huwelyk aangegaan Syrie Ouders en Familie ten uijterste onaangenaam.

Daniel was gehuwd beneden zijn stand en daarom kreeg hij niets van de bezittingen uit de familie Van Reijgersbergen.

Misschien ook nog leuk te vermelden dat dhr. De Groot uit Leerdam mij erop attent maakte dat de vrouw van Hugo de Groot (die uit Loevestein ontsnapte in de boekenkist) gehuwd was met Maria Reijgersberg. Inderdaad familie van Jacoba van Reijgersberg.

Geraadpleegde archieven:

- Nationaal archief te Den Haag
- Gelders archief te Arnhem,
- Regionaal Archief Rivierenland R.A.R. Tiel,
- Utrechts archief te Utrecht.
- Zeeuws archief te Middelburg.
- Gemeentelijk archief te Den Haag

Acquoy A. F. Verstegen april 2019

Uit kwartaalblad van de HKWB 27^e jaargang

Het Stegefonds te Rhenoy 1806-1881

De zogenaamde Fonds Dorpsgoederen, ook wel bekend als Stegefonds of Stegegeld, zou nagelaten zijn door een kinderloos gebleven rijke vrouw die circa 150 jaar geleden overleed en haar landgoed genaamd De Steeg aan het dorp Rhenoy naliet met de bepaling dat het beheerd moest worden door twee administrateurs. Eén rooms-katholiek en één hervormd gezind en beide moesten werkzaam zijn in de agrarische sector. Om in aanmerking te komen voor het zogenaamde Stegegeld moest men of in Rhenoy geboren zijn of er vijftien jaar achtereen wonen. Vertrok een inwoner dan had hij/zij geen recht meer op een uitkering tenzij hij of zij na terugkeer weer in het dorp woonde.

Over de oorsprong wordt weliswaar veel verteld zonder dat iemand het fijne ervan weet. Zo kan het verhaal van de rijke weduwe naar het land der fabelen verwezen worden. Desgevraagd verklaarde de heer H. Harten dat het vermoedelijk ging om een laatste restant van de gemeenschappelijke gronden, daterende uit de middeleeuwen, die zelfs de Markenwet van 1886 overleefden, waarbij de organisaties die dit soort gronden beheerden werden opgeheven. Toch is ook het verhaal van de weduwe en haar geschenk niet op lucht gebaseerd.

Problemen tussen 1811-1816

De oudste in het polderarchief bewaard gebleven stukken dateren uit 1806, dus meer dan de honderdvijftig jaar van de weduwe. Zo verpachtten de buurmeesters op 6 mei 1806 op het Raadhuis in het openbaar aan Hendrik van der Kolf voor fl. 350 de Voorste en Achterste Steeg om melkkoeien te weiden, voor fl. 213 de Voorste Gemijnte om te hooien of te weiden aan Aery van Doelandt en de Achterste Gemijnte om te weiden voor fl. 185 aan Wim de Bruijn, totaalbedrag fl. 766.

Tussen 1810-1816 zijn er problemen over de rechtsgeldigheid van dit gemeenschappelijk bezit. Er zijn drie nota's bewaard gebleven, een van mr. M. P. A. Roof van Hoytema, advocaat te Culemborg een van mr. P. C. Schooneveld en een van mr. Jacob George Alexander Clant, procureur bij het Hoge Gerechtshof in 's-Gravenhage.

Boven genoemde problemen ontstonden door een besluit genomen in 1811 door de Gemeente raad van Beesd. Tijdens de Bataafse republiek (1795-1806) werd in 1803 Pieter Jan Versteegen Jzn. schepen van Deil, Maire (Franse term voor burgemeester) van de nieuw opgerichte Gemeente Beesd (Beesd, Rhenoy, Acquoy en Mariënwaerd). Pieter Jan Versteegen vond dat de opbrengst van de dorpsgoederen (ca. 18 Hectare 71 are 98 centiare) van Rhenoy ten goede moesten komen aan alle inwoners van de gemeente. Dit besluit werd genomen in 1811. De inwoners van Rhenoy protesteerden hiertegen. De rechter gaf op 19 december 1814 de inwoners van Rhenoy gelijk. In 1815 geeft de burgemeester de dorpsgoederen van Rhenoy terug aan de inwoners. De opbrengst van de dorpsgoederen, opgesteld door de toenmalige Maire van Rhenoy Diederik Bos was in 1811, 751-7-8 (751 gulden 7 stuivers en 8 penningen). De opbrengst van de dorpsgoederen had Pieter Jan opgenomen in de begroting van de Gemeente. Over de teruggave van de opbrengsten over de jaren 1811 tot en met 1814 werd besloten om hier niet tegen te procederen. A.F.O.

Op 1 juni 1813 verschenen twee heren voor mr. Willem Jacob Renaud, vrederechter van het kanton Culemborg om 10 uur 's ochtens op een gewone rechtszitting. Het betrof Johannes de Vries, oud 38 jaar oudsecretaris en David van Iterson, oud 53 jaar, oudschepen van Rhenoy, beiden nu deel van de gemeenteraad van Beesd en woonachtig in Rhenoy op de nrs. resp. 39 resp. 1. Zij vonden het noodzakelijk bewijs te moeten leveren van circa 18 hectare 71 aren 98 centiare of 21 morgen weiland dat altijd in het bezit geweest was van de inwoners van Rhenoy. Zij verklaarden dat de inwoners de voordelen van de weiden, bestaande uit beweiding en verpachting, rustig en ongestoord had genoten en dat meermalen oude lieden hadden gezegd dat de goederen destijds een donatie waren geweest. Alle bewijzen waren echter met de secretariekast in 1809 verloren gegaan. Beide heren hadden echter van dertien inwoners verklaringen opgenomen om een en ander te kunnen bewijzen. Omdat het bekende streeknamen zijn heb ik al de namen met bijbehorende gegevens overgenomen. Het ging om Lammert van der Kolf, oud 75 jaar, oudschepen en wonende op no. 33, Hendrik Krijne van Gameren, oud 65 jaar, buurt- of poldermeester van de polder Rhenoy en wonende op nr. 9, Arie van Maren, oud 81 jaar, buurt- of poldermeester van de polder Rhenoy en wonende op nr. 15, Willem Jacobse de Bruijn, oud 82 jaar, oudschepen en wonende op nr. 13, Gerrit Willem van Gameren, oud 68 jaar, ousschepen en wonende op nr. 8, Aart van Iterson, oud 87 jaar, oudschepen van Rhenoy en wonende op nr. 1, Paulus Versteeg, oud 71 jaar, bouwman, wonende op nr. 23, Wemmaris Petrus Temminck, oud 63 jaar, oudschepen en wonende op nr. 12, de heer Jan Hendrik Knijff, oud 49 jaar, oudmair van Acquoy, nu adjunct maire van Leerdam en wonende aldaar op nr. 325, Fedrik van Varseveld, oud 63 jaar, houtkoper, wonende te Leerdam op nr. 25, Arie van

Doelant, oud 54 jaar, oudschepen en wonende op nr. 24, Jacobus de Bruijn, oud 47 jaar, buurmester van Acquoy en wonende aldaar op nr. 24 en tenslotte Hendrik Haverman, oud 41 jaar, lid van het Ambtsbestuur van Beesd en Rhenoy, woonachtig te Culemborg op nr. 744. Allen verklaarden dat de gronden altijd het eigendom waren geweest van de inwoners van Rhenoy. Lammert van der Kolff had meerdere keren oude lieden horen verhalen dat het destijds om een donatie was gegaan. Hendrik Krijne van Gameren beaamde dit, zijn vader Krijn die 78 jaar en zijn grootvader die 94 jaar was gewor-den, hadden dit dikwijls verteld. Deze donatie werd door meerdere getuigen ondersteund.

W. J. de Bruijn had destijds gezien dat de secretariekast met alle stukken verbrijzeld werd en verloren ging. De 70 jarige voormalige ambtman Diederik Bos, wonende op nr. 36 verklaarde dat de inwoners van Beesd, Acquoy en Mariënwaerdt nooit enig voordeel van deze gronden hadden genoten maar alleen die van Rhenoy. De heer Melchior Bos, oud 72 jaar, oud buurt- of poldermeester en wonende op nr. 37 legde echter een belangrijke verklaring af. Niet alleen had zijn vader die 92 jaar oud was geworden, meer dan eens over een donatie verteld, neen, Bos had zelf in een zeker stuk gelezen dat een zekere vrouw de goederen aan de inwoners had geschonken en als hij het goed had onthouden was zij ook de stichtster geweest van Rhenoy en het nabijgelegen Gellicum. Hier hebben wij het bewijs dat er wel degelijk een vrouw in het spel is geweest en dat ook om zeer oude goederen gaat. Helaas werd geen naam genoemd maar het kan om een Van Arkel van Heukelum gaan.

In een ongedateerde (in ieder geval van na 1 juni 1813) brief aan de commissaris-generaal van het Departement der Monden van de Maas wordt een ander verder toegelicht. Door een vrijwillige schenking waren zij sinds onheuglijke tijden in het bezit gekomen van 24 morgen weiland, welk bezit grotendeels zo niet geheel ten goede kwam van de behoeftigen uit hun midden, die onverminderd het vruchtgebruik genoten. Het eigendomsrecht was zo verouderd en onbetwistbaar dat zij in 1806 om van alle op de grond rustende lasten bevrijd te worden, voor fl. 150 het tiendrecht hadden gekocht. Sindsdien waren door de beruchte overstroming van 1809 alle eigendomspapieren verloren gegaan, een gebeurtenis waarvan een akte was opgemaakt. Desondanks had de voormalige prefect van het genoemde departement geen aanleiding gezien om bij de samenvoeging van de dorpen Beesd, Rhenoy en Acquoy met de oude rechten rekening te houden. Men vond dit een grote onrechtmatigheid, zij hadden immers door hunne vlijt, zuinigheid en verdere bestede kosten de goederen behouden en verbeterd. Goederen die nu in een gemeente werden gebracht die meer schulden dan bezittingen had. Een gemeente die in vroeger tijd ook landerijen had bezeten maar sinds jaren uit nood of verkiezing deze landerijen had verkocht. Hun bezwaren tegen deze handelswijze had de prefect op 25 januari 1813 van de hand gewezen op grond van het algemeen belang en alhier ongepast te voorgeven dat de goederen, toebehorende aan een gehucht onder Communale goederen behoren te worden gerangschikt. Volgens de inwoners was dit besluit van de prefect strijdig met de decreet, van 17 januari 1813, van de keizer Napoleon in een vergelijkbare zaak genomen. Over de omschrijving van hun dorp als zijnde een gehucht was men niet echt gelukkig dat immer was geweest en gebleven ene geheel op zichzelf staande Gemeente met eigen bestuur en administratie en civiele en criminele rechtspraak. Men verzocht zelf om weer een onafhankelijk gemeente te worden. Conclusie, de verpachting van de weilanden ten gemeentehuize in mei 1813 was onrechtmatig. Toch kwam alles in het gerede.

In een brief van 19 december 1814 kwam het verlossende besluit vanuit Arnhem. De gouverneur besloot dat er geen voorstel in Gedeputeerde Staten werd gedaan om Rhenoy af te scheiden

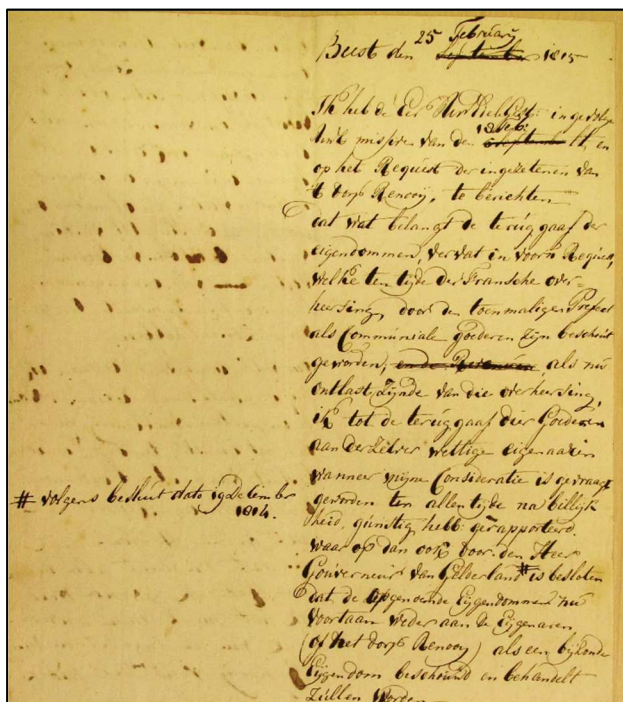
van de nieuwe gemeente Beesd maar desalniettemin werden de bewuste goederen die tot 1811 zonder problemen in het bezit van de inwoners waren geweest met ingang van 1815 weer teruggegeven. Teruggave van de inkomsten over de jaren 1811-1814 zou met zoveel zwaarigheid gepaard gaan, dat hij het niet verstandig vond hierin te treden.

Op 3 februari 1815 passeerde dan ook voor de Culemborgse notaris L. Hondius een akte waarbij Johannes de Vries, schoolhouder en Dirk van Dijk, bouwman, tot administrateurs werden benoemd.

Alvorens verder te gaan met het artikel uit het kwartaalblad van de HKWB voeg ik de akte hieronder, van de teruggave van de Dorpsgoederen door burgemeester Pieter Jan Verstegen. Akte komt uit het Nationaal Archief te 's-Gravenhage.

Beesd den 25 Februarij 1815

Ik heb de Eer WelEdelgest: ingevolge onze missive (officieel schrijven) van den 18 Februarij l. l. en op het Request (verzoekschrift) der ingezetenen van 't dorp Rhenoy te berichten dat wat belangt de teruggaaf der eigendommen, verdat in

voorn: (voornoemd) Request welke ten tijde der Fransche overheersing door de toenmalige Prefect (landvoogd) als communiale (communale = gemeenschappelijke) goederen zijn beschout (beschouwd) geworden als nu ontlast zijnde van die overheersing, ik tot de teruggaaf der Goederen aan dezelve wettige eigenaaren wanneer mijne consideratie (overweging) is gevraagd geworden te allen tijde na

billijkheid gunstig hebben gerapporteerd waar op dan ook door den Heer Gouverneur van Gelderland, volgens besluit dato 19 December 1814 is besloten dat de opgenoemde Eijgen-dommen nu voortaan weder aan de Eijgenaren of het dorp Rhenoy als een bijzonder Eijgendom beschouwd en behandelt zullen worden.

Dat wat het reden is van voornoemde goederen betreft, dat wijl de goederen geconsidereerd (overwogen) waren als gemeentegoederen ook het inkomen van dien

voor de gemeente is berekend geworden en dien ten gevolge ook werkelijk als gemeente inkomsten op de budgets (begrotingen) van de jaren 1811, 1812, 1813 en 1814 zijn gebracht geworden. Zodat wat nu de gevraagde Restitutie dier reventuen betreft na mijn inzien aan deese bezwaren en onaangenaamheden zoude onderhevig zijn dewijl deze posten op alle de budgets in voornoemde jaaren niet alleen, maar ook reeds in alle gedane rekeningen der gemeente gevonden worden en al mede den abes dan van 't overslag tot vinding van deze abes dan verloorne posten aan vele onaangenaam heeden in deze gemeente ten gevolge zoude hebben om welke aangevoerde redenen ik mij geen sints aan de reclamie van de ingezetenen van Renooij maar aan het gunstig ten dezen op dato voornoemd genomen voornoemde besluit van den Heer Gouverneur deze Provincie reserveer en uit welke hoofden daar in dat besluit alle billijk en redelijk gevonden werd ik het meer dan onredelijk van de ingezetene van Renooij vind om zig nader te adresseere.

Hieronder gaan we verder met het artikel uit het kwartaalblad van de HKWB.

Op 2 mei verpachtten zij voor een jaar een stuk weiland groot circa dertien morgen (de Eerste Compagnie van ouds genaamd de Voorste Steeg) aan bouwman Gerrit Visser. In de aanhef van de overeenkomst luidt het dat de goederen aan de inwoners van Rhenoy toebehoorden, waarvan dezelve enen geruimen tijd op een onrechtvaardige wijze zijn verstoken geweest, en bij besluit van de gouverneur waren teruggegeven.

Toch waren de problemen niet voor altijd echt opgelost. Op 3 mei 1816 wees koning Willem I het verzoek van de inwoners om het genot van de pachtpenningen, zoals toegestaan bij de gouverneur, van de hand. Hoe dit op te vatten is, is enigszins onduidelijk. Er is voor dat jaar een rekening van de inkomsten en uitgaven van de verpachte goederen.

Regelement 1817

Op zaterdag 18 januari 1817 werd een regelement opgesteld en ondertekend door de twee administrateurs J. de Vries en D. van Dijk in aanwezigheid van Nicolaas A. Tucker, Johannes Josephus van Vree (boterkoper uit Middelburg en Rentmeester bij baron van Speijaard van Woerden wonende op het huis Rhenoy, A.F.V.) en Arnoldus Cornelis de Jong. Dit reglement telde 25 artikelen. Het is klaarblijkelijk opgemaakt om de eerder ontstane geschillen over het wel en wee van de goederen in de toekomst te vermijden. In de aanhef staat dat het eigendommenlijk goed van de thans in Rhenoy wonende inwoners, bevorens altijd aan de tijdelijke ingezetenen van gemeld dorp toebehorende geweest.

Het goed werd omschreven als ca. 24 morgen weilandgelegen onder Rhenoy te beheren door twee mannelijke administrateurs, wonende in het dorp en minstens 25 jaar oud. Zij werden

gekozen door de mannelijke ingezetenen met meerderheid van stemmen. Jaarlijks trad een administrateur af. Men had goed vertrouwen in beide mannen als het gaat om hun taken: 'zoo als zij best en geschikt zullen oordelen de magt in qualificatie om voor zegde eigendommen goed te beheeren naar goed bouwman's gebruik'. Verpachting vond in het openbaar naar lokaal gebruik plaats echter met uitsluiting van allen die niet in het dorp woonden. Echter niet alle grond werd verpacht. De zogenaamde voorste Steegde, groot circa 12 morgen, werd niet verpacht maar werd tegen betaling van weigeld afgestaan voor beweiden van twee melkbeesten. De gemenelandsstier mocht gratis op dit perceel grazen. Elk jaar werd verantwoording afgelegd en de rekening ter goedkeuring voorgelegd. Artikel 24 bepaalde dat alle inwoners, thans in het dorp Rhenoy woonachtig aangemerkt werden voor nu en in de toekomst inboorlingen te zijn mits zij hier bleven wonen en hier ook hun vaste woonplaats hadden.

Reglement 1846

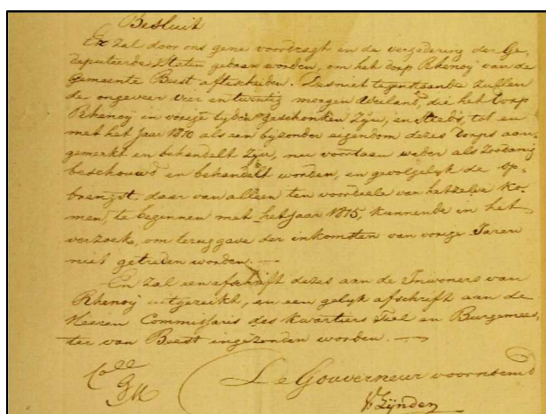
Ook voor het jaar 1846 is enige correspondentie bewaard gebleven. Op 30 april schreef burgemeester van Beesd J. W. F. Snethlage aan A. J. C. Waaldijk, gemeenteraadslid van Beesd en wonende te Rhenoy dat enkele ingezetenen van Rhenoy zich beklagde hadden dat zij op den duur van de voordelen die het fonds opleverde, verstoken bleven omdat de inkomsten alleen onder te Rhenoy geborenen verdeeld werden. De burgemeester kon echter niet beoordelen of de klacht gegrond was zonder enige gegevens. Hij vroeg dan ook of er een authentieke akte was die de inkomstenverdeling regelde en als dit stuk niet aanwezig was, hoe de verdeling dan werd geregeld. Waaldijk lichtte de administrateurs in, want op 1 mei schreven H. N. van Gameren en K. van Wijnen hem een brief. Zij verwijzen daarin naar het besluit van de gouverneur uit 1814 betreffende het eigendomsrecht van de goederen genaamd de Steeg en Gemeenten en de Del en het reglement uit 1817.

Onderstaand besluit van de Gouverneur V. Zijnden gevonden in het Nationaal archief te 's-Gravenhage A.F.V.

De inwoners van Rhenoy hadden gevraagd:

1. Rhenoy als een zelfstandig dorp te laten zijn en dus uit de gemeente Beesd te willen treden.
2. De dorpsgoederen zijn eigendom van Rhenoy en dus de opbrengst alleen voor de inwoners.
3. Gemeente Beesd moet de pachtpenningen over de jaren 1810 t/m 1814 teruggeven.

De gedeputeerde Staten gaf een negatief antwoord op de vragen 1 en 3. en de burgemeester van Beesd gaf n.a.v. dit besluit op 25 februari 1815 de Dorpsgoederen terug aan de inwoners van Rhenoy. Zie hierboven de brief van burgemeester Pieter Jan Verstegen Jzn. uit 1815.

Besluit

Er zal door ons gene voordragt in de vergadering der Gedeputeerde Staten gedaan worden om het dorp Rhenoy van de Gemeente Beesd aftescheiden. Desniet

tegenstaande zullen de ongeveer 24 morgen weiland, die het dorp Rhenoy in vorige tijden geschonken zijn, en steeds tot en met het jaar 1810 als een bijzonder eigendom dezes Dorps aangemerkt en behandelt zijn nu voortaan weder als zoodanig beschouwd en behandelt worden en ingedolgelijk de opbrengst daar van alleen ten voordeele van hetzelfde komen te beginnen met het jaar 1815 kunnende in het verzoek, om terug gade der inkomsten van over de jaren niet getreden worden. Er zal een afschrift dezes aan de Inwoners van Rhenoy uitgereikt en een gelijk afschrift aan de Heeren Commissaris des kwartiers Tiel en Burgemeester van Beest ingezonden worden. De Gouverneur voornoemd, U: Zijnden

We gaan weer verder met het artikel uit het kwartaalblad van de HKWB.

De inkomsten kwamen ten aan de inboorlingen en de nog in leven zijnde inwoners ten tijde van 18 januari 1817. De bepalingen van dit stuk maakten het de administrateurs onmogelijk anders te handelen 'zoo zij de rust en de vrede van het dorp niet wilden verstoren en verbroken zien'. Sinds ongeveer een jaar werden er nu door een enkeling opmerkingen, zij het niet van ernstige aard gemaakt, op de wijze van beheren. Door de opbrengsten aan alle inwoners te schenken, zouden de landerijen 'een nog beter lokaas geweest zijn, om minvermogende vreemden in het dorp Rhenoy te brengen' vandaar alleen aan te Rhenoy geboren en tevens hier woonachtig. Zij stelden Waaldijk voor om de burgemeester te verzoeken om een beslissing of het reglement uit 1817 authentiek was en naar welke van de twee, die uit 1814 of die uit 1817, gehandeld moest worden. Het moest echter 'eene zeer krachtige aanbeveling' worden, want beide stukken waren blijkbaar met elkaar strijdig en beide administrateurs voorzagen 'anders te Rhenoy nu voortaan gedurig Poolsche landdagen' mee te maken.

Op 3 mei 1846 riep het bestuur van De Steeg alle belanghebbende stemgerechtigden van Rhenoy op voor een vergadering op woensdag 13 mei 's avonds om 19.00 uur in de Raadkamer te Rhenoy. Wat was de bedoeling van deze bijeenkomst? Wel men wilde een commissie samenstellen waarin ook beide administrateurs en de secretaris zouden deelnemen om een (nieuw) reglement voor het beheer van het fonds op te stellen en dit ter goedkeuring aan de gouverneur van Gelderland te sturen. Tot commissie werden verkozen Jan Bos, Cornelis de Jong Azn en Willem van Mook. Binnen enkele weken is een nieuw reglement opgesteld dat vervolgens door de meeste belanghebbende op 6 juni werd ondertekend, althans ondertekend? Leendert de Bruijn verklaarde stekeblind te zijn maar hij keurde in het bijzijn van Kornelis van Wijnen en Arie van Aalst wel goed. Op 8 juni hadden 48 stemgerechtigden hun goedkeuring gegeven, op de 9^e ondertekende Jan Floris van Nouhuijs het stuk, 33 belanghebbenden echter nog niet. Helaas ontbreekt dit reglement bij de overige stukken. Door H. A. de Bruijn waren enige opmerkingen geplaatst, waaruit blijkt dat hij wellicht een van de klagers is geweest. Hij schreef althans uitgesloten te zijn van het rechtstreeks te kunnen pachten. Hier werd over opgemerkt dat ook andere net als hij van buiten het dorp afkomstig en hier pas een jaar of vijf woonden dan rechtstreeks konden pachten en dat verlangde om billijke redenen bijna niemand

uit Rhenoy. Overigens bleef men bij het standpunt om te voorkomen dat Rhenoy 'eene wijkplaats voor arme lieden' werd, dat een minimaal verblijf van vijftien jaar vereist was, want anders 'wee dan de beurs van de gegoeden in den winter'. Het ging hier om de opmerking dat de dorpsgoederen bestemd waren voor de armoedebestrijding.

Als we de rekening over dat jaar zien, lopende van mei 1846 tot mei 1847, resterende er een bedrag van fl. 443,55 te verdelen over 271 zielen die over het dienstjaar 1846/1847 zielengeld trokken. Elke ziel kreeg fl. 1,20 in totaal fl. 325,20. Uiteindelijk na aftrekking van nog een kleine post resteerde een batig saldo van fl. 117,07. De landerijen werden toen omschreven als de Voorste en Achterste Gemeente, de Del en de Steeg. Aan uitgaven komen we onder meer het onderhoud aan sloten en de wetering tegen, een uitkering aan de schoolonderwijzer Kornelis van Wijnen van fl. 30 (hij was overigens ook secretaris van het fonds) en vacatiegelden aan de administrateurs en de secretaris.

Problemen in 1880-1881

In 1880-1881 ontstaan er opnieuw een discussie over het eigendomsrecht. De burgemeester C. D. van Ledden Hulsebosch is vermoedelijk de hoofdverantwoordelijke geweest. Het college van burgemeesters en wethouders schreef de gemeenteraad dat de inkomsten en gelden wederrechtelijk waren onttrokken tot het doen van noodzakelijke uitgaven door het dorp Rhenoy, het bestuur van dit fonds was onwettig en de vruchten en inkomsten werden willekeurig onder de ingezetenen verdeeld. Omdat in het vervolg grote geldelijke offers voor Rhenoy en voor de gehele gemeente Beesd moesten worden gedaan vond men de huidige situatie onbillijk ten aanzien van de overige inwoners van de gemeente Beesd. Desondanks stelde de burgemeester voor om voor deze goederen een aparte begroting op te stellen waarvan de inkomsten speciaal ten gunste kwamen van Rhenoy. De commissaris van de koning in Gelderland was met dit voornemen zeer ingenomen aldus de burgemeester. Met zes stemmen voor en een tegen werd het college gemachtigd de nodige stappen te ondernemen. In de eerstvolgende vergadering werd op verzoek van het gemeenteraadslid Johannes Waaldijk op de zaak teruggekomen. Hij verzekerde de aanwezigen dat niemand der gegoeden in Rhenoy profiteerde van de goederen maar dat het onvermogen in principe werd gegund hun beesten 'om bijna niet' (is bijna voor niets) te laten weiden. Zijn woorden vielen echter verkeerd, gelet op het citaat uit de gemeenteraadsnotulen van 24-2-1881 'de arme menchen die goederen en rechten te ontnemen uit jaloersheid' doch eenige bedreigingen wat men te Rhenoy zal doen als de openbare macht recht van bezit toekend aan de Gemeente Beesd en hij het zoeken noemt zoo min, de raad voortgaat volgens het genomen besluit 'De burgemeester berispte Waaldijk dat hij dit soort taalgebruik niet in de raad tolereerde en waarschuwde hem bij herhaling het woord te zullen ontnemen. De raad wilde niet 'onbillijk' handelen en vroeg het college opnieuw advies uit te brengen. Het college van burgemeesters en wethouders liet zich vervolgens juridisch voorlichten. Op 1 april 1881 kregen zij het advies van J. A. Molster uit Amsterdam om van een rechtsgeding af te zien bij gebrek aan bewijs. De inwoners hadden al vele jaren het vruchtgebruik en het feit dat in 1811 het eigendomsrecht was overgegaan naar de gemeente Beesd werkte slechts in het nadeel. De adviseur schreef dat wanneer de gemeente destijds in haar recht had gestaan, in 1814 niet zonder meer de landerijen waren teruggegeven. Ook de gissing dat de grond afgegraven grond van de polder was en stilzwijgend beheerd en in handen van de in bezit nemers gelaten was omdat de grond toen weinig waarde had, zou de gemeente niet echt baten. Ook al zouden er bewijzen zijn om deze gissing te staven, dan was het de polder en niet de gemeente die rechten doen kon gelden. Daarnaast werd ook de Teilse advocaat P.

Rink om advies gevraagd. Op 13 april bracht deze dit uit. De vraagstelling was of de gemeente Beesd het recht had om het beheer naar zich toe te trekken inclusief alle bijbehorende stukken en vervolgens het voor de gemeenschappelijke huishouding aan te wenden. Volgens hem hadden de inwoners van Rhenoy keizer Napoleon om tussenkomst verzocht en was de zaak bij de Raad van State aangekaart. Na de val van Napoleon was de gouverneur van Gelderland aangeschrevenen deze had ten gunste van de inwoners beschikt. Ook de minister van Binnenlandse Zaken had op 10 oktober 1815 overeenkomstig besloten. Op grond van artikel 217 van de Gemeentewet was volgens de Tielse advocaat de gemeente Beesd gerechtigd het beheer naar zich toe te trekken. Echter ditzelfde artikel hield ook rekening met historische achtergronden. Tenzij noodzakelijk anders moest worden besloten, konden oude rechten in stand blijven. Een uitspraak hierover kon niet aan de rechtelijke maar moest aan de administratieve rechtspraak worden ontleend. Hij adviseerde de gemeente Beesd dan ook niet de landerijen op te eisen en aan te wenden ten behoeve van de gehele gemeente Beesd, maar zich te beperken tot het aangaan van een rechtsgeding om het beheer naar zich toe te trekken. Op 11 april besloot de gemeenteraad geld voor haar eieren te kiezen en met vijf stemmen voor en een tegen werd afgezien van een rechtsgang gelet op de hoge kosten hieraan verbonden. Het Stegefonds was gered en gaat binnenkort de 21^e eeuw in.

Bronnen

- Nekeman, A. De stille miljoenen van het Rivierenland
  - Archief buitenpolder Rhenoy (1806) 1838-1944 (Streekarchivariaat West-Betuwe locatie Geldermalsen) inv. nr. 94
  - Archief gemeente Beesd ingekomen en minuten van uitgaande stukken 1880-1881 en de Notulen van burgemeester en wethouders en de gemeenteraad van 1880-1881 (Streekarchivariaat West-Betuwe locatie Geldermalsen)
-